Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

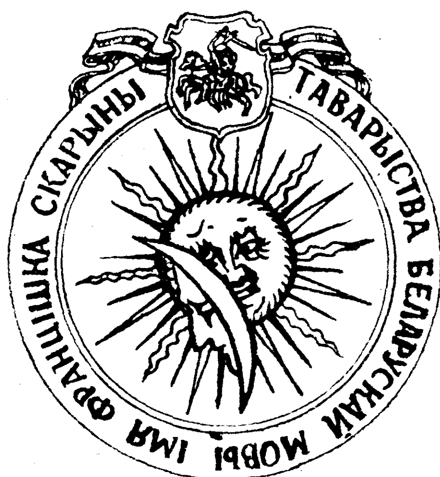

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета
(Выходзіць з сакавіка 1990г.)
№ 29(189)
20 ліпеня 1994 г.
Кошт -- 150 рублёў

ПОСТУП ТЫДНЯ

НА СВАЁЙ ПЕРШАЙ ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫІ пасля абвяшчэння Цэнтрвыбаркама, што згодна волі выбаршчыкаў ён становіцца Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь, Аляксандр Лукашэнка заяву аб намерах прамовіў па-руску. Спрацавала передвыбарчая тактыка старацца быць «як усе» ці гэта першая абвестка пра тое, куды нас зноў павядуць і на якое месца пастаўяць дзяржаўную мову? Праўда, Аляксандр Рыгоравіч пацвердзіў, што лічыць сябе гарантам дзяржаўнасці. Спадзяёмся, усё ж суверэннай Беларусі, а не Северо-Западного края, бо ў такім разе можа ісці справа толькі пра губернатарства.

Дарэчы, першы свой міжнародны тэлефонны званок наш Прэзідэнт уж таксама зрабіў: патэлефанаваў Прэзідэнту Расіі Ельцыну і папрасіў «помочь, чем можно», як з непрыхаванай весялосцю паведаміў маскоўскі тэлежурналіст. Вялікі брат паабяцаў. Расія, робячы горды выгляд, кланяецца Захаду, Беларусь -- Расіі... А Украіна тым часам атрымлівае, нягледзячы на незадаволеныя воклічы расійскіх дыпламатаў, 4 мільярды 200 мільёнаў долараў ільготных крэдытаў ад «Вялікай сямёркі».

***У ЧАРГОВЫ РАЗ АБВЕРГЛА РЭЧАІСНАСЦЬ МІФ** імперцаў пра тое, быццам Беларусь самастойна працаваць не можа, быццам яе прадпрыемствы здольныя існаваць толькі ў якасці расійскіх філій. Варта было віцебскаму радыётэхнічнаму аб'яднанню «Маналіт» паказаць свае лепшыя вырабы на міжнароднай прамысловай выстаўцы ў Лондане, як каля 20 замежных фірм ужо выказалі жаданне заключыць з віцьбічамі гандлёвыя кантракты. Выходзіць, на якасную прадукцыю пакупнікі ёсць і на Захадзе. А на «цяп-ляп» і ў Расіі ахвотнікаў не знойдзеш.*

У АДРОЗНЕННЕ АД НАШАГА новаабраны Прэзідэнт Украіны Леанід Кучма сваю заяву аб намерах на першай прэс-канферэнцыі зрабіў на дзяржаўнай мове. Ды і на пытанні журналістаў адказваў затым у асноўным на украінскай мове, хоць у часе перадвыбарчай кампаніі шырока карыстаўся рускай, што яшчэ больш абнадзейвала аднаўленцаў СССР у тым, нібыта ён прывядзе Украіну ў Маскву бы вала на вяроўцы. Абвяргаючы гэтыя спадзяванні імперцаў, і пасол Украіны ў Расіі сказаў карэспандэнту «Астанкіна», што нікому не варта забываць: Леанід Кучма перш за ўсё — украінец. Дарэчы, Кучма і раней, нават змагаючыся за прэзідэнцкае крэсла, ніколі не абяцаў паўзці ў Маскву за падаяннем на каленях. Цяпер жа ён практычна паўтарыў словы свайго папярэдніка — каханне заўжды добрае тады, калі яно ўзаемнае.

Праваслаўныя іерархі не могуць без палітыкі. Імперскай?

Стар. 3

І Ў ФУТБОЛЕ НАЦЫЯНАЛІЗМ -- СІЛА?

Стар. 8

АФІЦЫЙНА

Міністэрства адукацыі: ёсць рэальныя вынікі Закона аб мовах

Аргкамітэту Першай нацыянальнай канферэнцыі па праблемах беларускай навуковай тэрміналогіі

Міністэрства адукацыі ўважліва азнаёмілася са Зваротам удзельнікаў Першай нацыянальнай канферэнцыі па праблемах беларускай навуковай тэрміналогіі і выказвае шчырую падзяку за дзейсны клопат і руплівыя адносіны да нацыянальна-культурнага Адраджэння Бацькаўшчыны.

Сапраўды, беларускамоўнае выкладанне не зрабілася з'явай шырокапашыранай, асабліва ў тэхнічных ВНУ, што абумоўлена шэрагам прычын аб'ектыўнага і суб'ектыўнага кшталту. Разумеючы аб'ектыўна-гістарычную неабходнасць надання працэсу пераводу выкладання дысцыплін у ВНУ на беларускую мову характарыстыкі неабарачальнасці, Мінадукацыі ўсё ж імкнецца ажыццяўляць вышэйназваны працэс абачліва, не ператвараючы яго ў з'яву гвалтоўную і прымусовую, каб не скампраметаваць беларускае слова і не зрабіць яго сінонімам нялюбасці.

Тым не менш, Міністэрства адукацыі робіць рэальныя, рашучыя захады дзеля пашырэння магчымасцей грамадзян атрымаць вышэйшую адукацыю на беларускай мове. На сённяшні дзень ёсць рэальныя вынікі дзеяння Закона аб мовах. Так, выкладчыкі ВНУ, якія яшчэ не валодаюць беларускай мовай, вывучаюць яе на спецыяльных курсах, праходзяць атэстацыю на веданне беларускай мовы.

Уведзены абавязковы ўступны экзамен па беларускай мове і літаратуры ва ўсіх ВНУ рэспублікі, на многіх спецыяльнасцях (найперш у БДУ) адкрыты беларускамоўныя аддзяленні, на першых курсах педагагічных інстытутаў і на педплынях універсітэтаў пераважная большасць дысцыплін выкладаецца па-беларуску. У вучэбныя планы ўсіх спецыяльнасцей уводзяцца беларусазнаўчыя дысцыпліны, фарміруюцца новыя праграмы гуманітарнага цыкла дысцыплін, што дасць магчымасць развіваць нацыянальную культуру і адраджаць нацыянальную спадчыну на аснове глыбокага асэнсавання сутнасці, характару і напрамкаў развіцця беларускай нацыі.

Той, хто прэтэндуе пасля заканчэння ВНУ на педагагічную дзейнасць (у тэхнікумах, вучылішчах і ВНУ), кар'еру навукоўца і павінен з гэтай мэтай атрымаць акадэмічныя ступені бакалаўра і магістра або навуковую ступень праз аспірантуру, абавязкова павінен вывучаць дадаткова беларускую мову і здаваць адпаведны экзамен і г. д.

Міністэрства адукацыі стварае і будзе ствараць усе неабходныя ўмовы дзеля пераводу ВНУ Беларусі на дзяржаўную мову выкладання ў адпаведнасці з тэрмінамі, вызначанымі Законам аб мовах і Дзяржаўнай праграмай развіцця беларускай і іншых моў у Рэспубліцы Беларусь

. Намеснік міністра В. І. СТРАЖАЎ.

Але!

«Славяне і імперцы» прагнуць «заварухі»

Меркаванне аб тым, што мова, як і суверэнітэт Рэспублікі —катэгорыя сусветнай вартасці, што яна здабытак мноства папярэдніх і скарб будучых пакаленняў, і таму дзяржава ўсімі сродкамі павінна яе бараніць, успрымаецца некаторымі чыноўнікамі, як нешта, не вартае ўвагі.

Ці не таму «Славянскі Сабор», Саюз афіцэраў і іншыя падобныя арганізацыі, якія маскіруюцца пад «Народное движение Беларуси», у апошні час, нават нягледзячы на прынятую новую Канстытуцыю, ідуць у адкрытую атаку на беларускую мову? За «саборнікамі» і кампаніяй стаяць пракамуністычныя сілы, якія схаўрусаваліся з утварэннямі расійскіх шавіністаў. Любой цаной яны імкнуцца знішчыць незалежную Беларусь. А акрыляе іх непрыхаваная падтрымка нашай наменклатуры.

Мы бачым, як безадказныя людзі, ворагі ўсяго беларускага, нават мовы, пастаянна імкнуцца стварыць выбуховыя сітуацыі ў розных рэгіёнах Беларусі. Гэтыя людзі з кожным днём робяцца ўсё больш нахабнымі, бо не адчуваюць ніякага адпору з боку нашых адпаведных органаў, не адчуваюць абароны Закона, Канстытуцыі. Не думаю, каб гэта скончылася дабром.

Хацелася б яшчэ раз нагадаць, што Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь забяспечвае права свабоднага карыстання рускай мовай як мовай міжнацыянальных зносін, а людзям, што сваімі дзеяннямі ўвесь час імкнуцца ўтварыць «заваруху», усвядоміць — прыднястроўскі варыянт тут не пройдзе.

В. АРЛОЎ, старшыня Віцебскай рады ТБМ імя Ф. Скарыны.

У рэдакцыю газеты «Наша слова»

Паважаны рэдактар! Напярэдадні выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь я, як і іншыя ўдзельнікі Айчыннай вайны, атрымаў грашовы падарунак ад Саўміна ў гонар пяцідзесяцігоддзя вызвалення Беларусі ад фашызму. Аднак выкарыстаць гэтыя грошы для сваіх асабістых патрэб лічу непрыстойным і несумленным, так як гэтыя грошы заробленыя тымі, большасць якіх жыве зараз ніжэй рысы беднасці. Пагэтаму перадаю гэтыя грошы ў суме ста дваццаці тысяч рублёў у фонд Таварыства беларускай мовы з мэтай арганізацыі і фінансавання курсаў па вывучэнні прэм'ер-міністрам, яго-ным Саўмінам і парламенцкай большасцю ў Вярхоўным Савеце беларускай мовы, мовы народа, на плячах якога яны ўзняліся на вышэйшую ступеньку ўлады. Грошы таксама могуць быць выкарыстаны ТБМ і на іншыя мэты.

Васіль СОКАЛ,
інвалід Айчыннай вайны 2-й групы.

У газетах

Уздзе — 500 год

Заслужаны работнік культуры Беларусі Святлана Кліменценка ў рэспубліканскай газеце «Белорусская нива» (№ 122, 6 ліпеня г.г.) надрукавала беларускамоўны артыкул «Узрост маладосці», прысвечаны 500-годдзю Узды. Аўтар падкрэслівае, што Уздзеншчына — радзіма Паўлюка Труса, Кандрата Крапівы, Пятра Глебкі, Антона Бялевіча, іншых знакамітых людзей. Яна расказвае аб урачыстасцях, якія адбыліся ў горадзе з нагоды юбілею. У прыватнасці, адзначае, што шмат запамінальнага падаравала на свята наша даравітая дзятва — юныя спевакі і танцоры, выхаванцы мясцовай конна спартыўнай школы. Нельга забыць таксама і выступленне зводнага хору ветэранаў сталічнай вобласці, якія з поспехам удзельнічаў ва ўрачыстасцях. С.Кліменценка справядліва лічыць, што Узда — горад малады, не зважаючы на 500-гадовы ўзрост.

М.В.

З РЭДАКЦЫЙНАЙ ПОШТЫ

Нават залатым замежным рублём не ацаніць незалежнасць народа

Дарагая рэдакцыя «Нашага слова», даўно ўжо збіраюся напісаць вам, ды ўсё неяк уласны побыт ды праблемы заміналі. Але зараз вырашыў больш не адкладваць.

Родам я з Брэсцкай вобласці Баранавіцкага раёна, в.Багушы. Жыву на Украіне ўжо 20 год, такі, як кажуць, мой лёс. Спачатку жыў і працаваў у Палтаве, а апошні час на Валыні, у абласным цэнтры Луцк. І ўвесь гэты час мне неабыякавы лёс маёй роднай Беларусі, майго любага народа. Я вельмі перажываю няўдачы і радуюся ўзлёту беларускіх спраў. З самага пачатку, як жыву на Украіне, я намагаўся падтрымліваць сувязь з Беларуссю шляхам выпіскі газет і часопісаў — такіх, як «Літаратура і мастацтва», «Наша слова», «Беларуская думка», «Неман», «Полымя» і іншыя.

Зараз, з другой палавіны 1993 года, сувязь з Беларуссю вельмі ўскладнілася, амаль парвалася. Хадзіў я ў мясцовы «Саюздрук», але там мне сказалі: не марочце нам галавы, са сваімі выданнямі не можам разабрацца, а то яшчэ з беларускімі валтузіцца і г.д. Па каналу «Останкино» пра Беларусь амаль ніякай інфармацыі, але чуў, што беларусы вельмі рвуцца ў рублёвую зону, што беларускае войска будзе ўваходзіць у калектыўнае аб'яднанне войска СНД. Гэта значыць зноў пад расейскага арла і падпарадкоўвацца расейскаму чыноўніку?

Я не палітык, але калі выпала такая магчымасць і, мабыць, апошняя, адрадзіцца Беларусі, роднай мове, гісторыі, культуры і г.д., то чаго самім сунуць галаву ў ярмо, чаго зноў камусьці падпарадкоўвацца. За больш густую баланду, ці за што? Няўжо беларусы такія ўжо недарэкі, што не могуць самастойна працаваць, тварыць ды жыць?

Не мне вам, суродзічы, тлумачыць, што калі Беларусь увойдзе ў тую «зону», то будзе на правах пасынка, а замест суверэннай дзяржавы адродзіцца «Северо-Западный край».

Я за ўсё тое, як у цывілізаваных дзяржаў — за гандаль, за абмен культурнымі, навуковымі набыткамі, за спрошчаны візавы рэжым, але ж каб існаваць самастойным народам і дзяржавай. Хоць інфармацыю атрымліваю зусім бедную і, можа, яно не ўсё і так, але мяне як беларуса яна вельмі ўзрушыла і засмуціла. Ды нават чужым залатым рублём незалежнасць нельга ацаніць, бо гэта такое багацце, якое належыць не толькі сённяшняму пакаленню, але і наступным. Не даруюць такога продажу нашчадкі.

Усяго вам добрага, дарагія суродзічы! З павагай

І.К.БОГУШ.
г.Луцк, Украіна.

ЖЫЦЦЁ ТАВАРЫСТВА

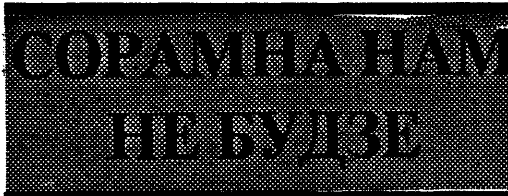

Дзень 11 траўня 1990 года застанецца знамянальным для Салігорска. Менавіта тады ў вялікай зале мясцовага Дома саветаў адбыўся ўстаноўчы сход Таварыства беларускай мовы. Каля двухсот прыхільнікаў нацыянальнага адраджэння прыйшлі сюды, каб падзяліцца думкамі, выказаць свой боль за лёс роднай мовы. Мусіць, гэта неардынарная падзея не адбылася б, каб загадзя не была праведзена пэўная падрыхтоўчая праца.

Яшчэ ўвосень 1989 года я паспрабавала падняць пытанне пра стварэнне філіі ТБМ імя Ф.Скарыны ў межах горада і раёна. Як вядома, тады існаваў яшчэ райкам партыі. Сакратар па ідэалогіі Святлана Пекар згадзілася аказаць нам падтрымку і ўдзельнічаць у падрыхтоўцы ўстаноўчага сходу. Але неўзабаве наспелі выбары ў Вярхоўны і мясцовыя саветы. Зразумела, што яе апанавалі іншыя клопаты, райкам ад нашай справы самаўхіліўся.

Я вырашыла ўзяць ініцыятыву ў свае рукі. Быў створаны новы склад аргкамітэта, у склад якога ўвайшлі шахцёры Аляксандр Доўнар, Віктар Бабаед, настаўніца Валянціна Прышчыц, супрацоўніца гарадскога краязнаўчага музея Ларыса Бойка, тагачасная загадчыца гарадскога аддзела культуры Антаніна Сідоранка, журналіст Віталь Мурылёў і інш. Узначаліць камітэт даверылі мне.

Неўзабаве былі аддрукаваны аб'явы і пасведчанні ўдзельнікаў установчага сходу. Пра намер стварыць Салігорскую філію ТБМ мы паведамілі ў рэспубліканскую арганізацыю. Да нас на першы сход прыхільнікаў нацыянальнага адраджэння Салігоршчыны з Менска прыехаў сябра Рэспубліканскай рады Таварыства пісьменнік Уладзімір Дамашэвіч. Кульмінацыйным момантам сходу стала выступленне Лявона Шпакоўскага, які прачытаў свае шчырыя, пранікнёныя вершы пра родную мову:

Скрозь па краіне і нават у Глуску
Дзеці гавораць толькі па-руску.
Нашы Надзейкі, Ганулькі і Вовы
Сёння не ведаюць роднае мовы.
Мовы, валодаўшай Слуцкам і Прусамі,
Мовы, зрабіўшае нас беларусамі,
Мовы Вялікага Княства Літоўскага,
Мовы Скарыны і Каліноўскага,
Мовы, якую ахоўвалі дбала
Лёсік, Гарэцкі, Насовіч, Купала,
Мовы, для чыстай паэзіі годнай,
Мовы прыгожай, спрадвечнай, народнай...
Прыкра і шкода, што ў нашай краіне
Родная мова скора загіне!

Адчувалася, што гучыць голас прафесійнага мастака слова. Але мы не ўяўлялі, што перад намі — Лявон Случанін. Праз некаторы час, зацікавіўшыся лёсам гэтага чалавека, мы даведаліся, праз якое пекла сталінскіх ГУЛАГаў ён аж двойчы прайшоў.

Устаноўчы сход абраў кіруючыя органы рэгіянальнай арганізацыі. У склад аб'яднанай раённа-гарадской рады ўвайшлі настаўнікі Ніна Галубовіч, Ала Тумуль, Валянціна Прышчыц, Сяргей Ільюшчыц, загадчыца дзіцячага садка Ніна Фралова, паэт Хведар Гурыновіч, журналісты Віталь Мурылёў і Аляксей Кур'ян, загадчык аддзела адукацыі Мікалай Дайгод, супрацоўнікі вытворчага аб'яднання «Беларуськалій» Мікалай Новік і Уладзімір Масакоўскі, пенсіянер Аляксей Пятровіч, бібліятэкар Галіна Лашук і іншыя.

Стварэнне арганізацыі ТБМ напачатку было з прыхільнасцю сустрэта мясцовымі ўладамі. Па ініцыятыве нашай рады на сумесным пасяджэнні выканкама ў студзені 1991 года быў разгледжаны і прыняты план мясцовых мерапрыемстваў па рэалізацыі Дзяржаўнай праграмы развіцця моў у Рэспубліцы Беларусь. Пытанні выканання Закона аб мовах разглядаліся на пасяджэннях рады ТБМ і выканкамаў. Дзякуючы намаганням актывістаў ТБМ у Салігорску адкрылі кіёск па продажу выданняў Таварыства і літаратуры на гістарычную тэматыку, твораў беларускіх пісьменнікаў. Неабходна адзначыць, што гарвыканкам пайшоў нам насустрач. Нас вызвалілі ад падаткаў за арэнду зямлі пад кіёск, за выдачу ліцэнзіі на права гандлю.

Шкада, праўда, што паміж радай і гарвыканкамам адразу не была дасягнута згода па некаторых пытаннях. Напрыклад, дагэтуль наша філія не мае свайго памяшкання. Не пайшлі ўлады нам насустрач і тады, калі рада выступіла з ініцыятывай стварыць у Салігорску нядзельную філію Беларускага гуманітарна-адукацыйнага цэнтра. Некаторае напружанне ў адносінах паміж радай і выканкамам існуе і зараз. Але тым не менш справы па ўвядзенні ва ўжытак роднай мовы рухаюцца, хоць і маруднымі тэмпамі. У дзевяці школах горада навучэнцы пачатковых класаў паспяхова авалодваюць беларускай мовай пры вывучэнні некаторых прадметаў. Засмучае толькі той факт, што аддзел адукацыі яшчэ ніводнага разу за час дзеяння Закона аб мовах не праводзіў атэстацыі кіруючых кадраў на прадмет валодання імі дзяржаўнай мовай нашай рэспублікі, хоць наконт гэтага існуе пэўная пастанова Міністэрства адукацыі. Недарэчным, на маю думку, з'яўляецца і тое, што нават сёлета аддзел адукацыі гарвыканкама рабіў прызначэнне на пасады намеснікаў дырэктараў беларускамоўных школ людзей, якія не валодаюць дзяржаўнай мовай.

І ўсё ж парасткі беларушчыны на Салігоршчыне набіраюць рост. Дарогі ўжо вітаюць кожнага беларускамоўнымі найменнямі тутэйшых населеных пунктаў. Паціху прыходзіць беларуская мова і ў гандлёвыя кропкі, ва ўстановы культуры. Гучыць яна, хоць і не заўсёды, пры правядзенні культурна-масавых мерапрыемстваў. Адчуваецца, як на салігорскай зямлі расце цікавасць да гісторыі нашай Радзімы, усё больш і больш увагі звяртаецца на кнігі беларускіх аўтараў.

Наша рада ТБМ выступіла з ініцыятывай заснаваць газету, на старонках якой перад чытачамі паўстала б гісторыя нашага краю, апавядалася б пра знакамітых людзей — змагароў за незалежнасць Беларусі, асвятляліся б падзеі дня сённяшняга. З дапамогай таварыства з абмежаванай адказнасцю «БелПВТТА», якое згадзілася фінансаваць газету, мы змаглі ажыццявіць гэтую задуму. Выпушчаны ўжо чатыры нумары выдання, якое носіць імя гордай крывіцкай князёўны, — «Рагнеда», неўзабаве выйдзе і пяты.

Падсумоўваючы вынікі чатырохгадовай дзейнасці Салігорскага ТБМ, можна сказаць, што пэўныя набыткі яно мае. Нам не будзе сорамна перад нашчадкамі.

Марыя МАЦЮКЕВІЧ,
старшыня Салігорскай аб'яднанай раённа-гарадской рады ТБМ імя Ф.Скарыны.

МЕРКАВАННІ

Мікола Капыловіч

Усе мовы — ад Бога

Я ЎВАЖЛІВА сачыў за перадвыбарчай барацьбой, слухаў па радыё і тэлебачанні выступленні і прамовы прэтэндэнтаў на самы высокі пост у нашай маладой дзяржаве. І прызнаюся: цяжкія думкі ахапілі мяне, бо чатыры з шасці кандыдатаў на прэзідэнцкую пасаду не абмовіліся ніводным беларускім словам, якому нададзены ранг дзяржаўнай мовы.

Больш таго, парушаючы этычныя нормы і канстытуцыйны закон аб дзяржаўнасці мовы, гэтая чацвёрка гарантавала сваім выбаршчыкам, што ў выпадку, калі яны сядуць у прэзідэнцкае крэсла, то ўвядуць у краіне двухмоўе. Гэта значыць, нададуць нашай мове той самы статус, які яна мела пры камуністычным рэжыме. Ні больш ні менш!

Назавіце хоць адну дзяржаву, дзе б прэтэндэнту на прэзідэнцкую пасаду прыйшло ў галаву такое! Калі б ён паабяцаў сваім выбаршчыкам, што будзе рабіць усё, каб не берагчы, а вынішчаць дзяржаўную мову, то яго палічылі б вар'ятам. Ці знойдзеце вы хоць адну краіну ў свеце, дзе б кандыдаты ў прэзідэнты так грэбліва ставіліся да мовы карэннага насельніцтва? А дзе, скажыце, тая унікальная дзяржава, якой кіруе прэм'ер-міністр, які грэбуе мовай свайго народа? Ёсць такая дзяржава. Гэта, на жаль, у нас.

Возьмем другога рускамоўнага кандыдата, А.Лукашэнку. У яго выступленнях гучала нават не знявага, а здзек над мовай народа. А ці дастаткова ведае, урэшце, ён рускую мову? Не! Гаворыць, напрыклад, па-руску: «чытае», «яшчо», «абызацільно», «абшчэсцьвеносць» і г.д. Бяру «логіку» ягоных прамоў. І, паверце, не магу ніяк уцяміць: як ён будзе весці дыпламатычныя перамовы з кіраўнікамі іншых краін? На мове суседзяў?

А Кебіч? У час перадвыбарчага марафону па тэлевізары паказалі аўтабіяграфічны фільм пра жыццё і дзяржаўную дзейнасць Вячаслава Францавіча. Запомнілася, запала ў душу з гэтага тэлетвора маці нашага прэм'ера. Дасціпная, прыгожая ў сваім сялянскім харастве, як хораша яна гаварыла на роднай беларускай мове! Але сын звяртаўся да маці па-расійску! Вось яна, рэальнасць!

Пра Дубко і Новікава, калі прыгадваем іх цьмяна-абяцальныя прамовы, зусім не хочацца нічога казаць: у іх не зварухнулася нават думка пра нацыянальнае адраджэнне народа, якім яны намерыліся кіраваць. Наадварот, даўно выспела жаданне скасаваць нават цяперашні, амаль папяровы суверэнітэт Беларусі.

Што гаварыць тады пра дробных чыноўнікаў і клеркаў, якія кіруюць мясцовымі саветамі і адчуваюць сябе гаспадарамі абласцей, гарадоў і раёнаў... Праўда, ёсць і прыемныя выключэнні. Гэта перш за ўсё Маладзечанскі гарвыканкам. Тут спадар Г.Д.Карпенка, старшыня гарсавета, падабраў сабе сапраўды дэмакратычную і нацыянальна свядомую каманду, якая робіць шмат добрага, каб адрадзіць у горадзе гістарычную спадчыну, родную мову. Пытанне аб выкананні Закона аб мовах ва ўсіх установах горада не раз разглядалася на пасяджэннях гарвыканкама. І гэта дае прыемныя вынікі: вуліцам вернуты іх гістарычныя назвы, шырока прапагандуецца родная мова, на ёй вядзецца справаводства ў структурах выканкама. Пытанне аб выкананні Закона аб мовах тут узята пад строгі кантроль, ёсць пры выканкаме пасада інспектара, які адказвае ў горадзе за адраджэнне роднага слова. Ды і гарадское Таварыства беларускай мовы тут шмат робіць, каб наша родная мова гучала часцей на прадпрыемствах, у школах і ўстановах горада.

Адраджэнню беларускай мовы ў Маладзечне спрыяе і тое, што тут знайшліся сапраўдныя патрыёты роднага краю: кіраўнік спраў гарвыканкама Валеры Костка, інспектар гарвыканкама Алесь Капуцкі, настаўнік Лявон Цімохін, рабочы Тадэвуш Шусціцкі, журналіст Валеры Маркелаў і іншыя. А што робіцца ў напрамку адраджэння беларускай спадчыны і мовы ў саветах іншых гарадоў, мястэчак і вёсак Беларусі? На жаль, мала. А то і зусім нічога. Там часцяком зрываецца выкананне Закона аб мовах. Так званыя «рускамоўныя чыноўнікі» насядаюць на ўсіх сходах: «Не прымаеце двухмоўя — парушаеце правы чалавека». Пачуеш такое і скаланешся. Шаноўныя, а як тады быць з правамі цэлай нацыі? Калі вы за сваё, то мы вас просім як грамадзяне грамадзян зразумець: будзе двухмоўе, дык мы пры цяперашнім становішчы беларускай мовы самі са сваёй ласкі роднае слова зноў зробім нежаданым госцем у роднай хаце. А яно ж, шматпакутнае, паверыла ў адраджэнне, пачало хоць і марудна, але выходзіць на белы свет.

МЕРКАВАННІ

Зараз родная мова гучыць нават у тым асяроддзі, куды раней ёй і ходу амаль не было. Маецца на ўвазе наш Вярхоўны Савет, дзе пэўная частка дэпутатаў пастаянна выступае толькі па-беларуску. Хай не кожны з іх гаворыць пакуль гладка, але з гонарам — дэпутат беларускай дзяржавы!

Некаторым міністрам, партапаратчыкам раней калі і трэба было сказаць некалькі слоў па-беларуску, то памочнікі старанна рыхтавалі гэтыя выступленні, падбіралі прымаўкі. Ды часам з гэтага атрымліваліся анекдатычныя выпадкі. Памятаеце, якія «перлы» можна было пачуць з вуснаў высокапастаўленых асоб: «Таварышы, ежэлі мы паглядзім в зад, дык што там увідзім? Малюнак ясен — адстаём...» І апладзіравалі яму, густа білі ў ладкі, не папраўлялі, бо «не положено».

Таму мушу сказаць: мова нацыі стала чужой у сваім доме перш за ўсё з-за шматгадовай імперскай палітыкі русіфікацыі, з-за таго, што нашы мясцовыя правадыры і правадырчыкі розных рангаў са скуры вылузваліся, каб дагадзіць сваім гаспадарам у Маскве. Яны дзесяцігоддзямі мэтанакіравана, прымусова-добраахвотна насаджалі рускую мову ва ўсіх сферах грамадскага і дзяржаўнага жыцця беларусаў. І трэба аддаць ім «належнае»: гэта атрымалася.

У такой моўнай сітуацыі свядомым беларусам трэба яшчэ больш згуртавацца. Бо чыноўнікі, «перабудаваўшыся» пад дэмакратаў, зноў крычаць, што наша мова «не человеческая». Адзінае, што я маю права сказаць у сувязі з гэтым: зразумейце, што «не человеческих языков» не бывае. Усе мовы — ад Бога. І наша — таксама.

«Мы мусім не насаджаць мову, а абуджаць свядомасць»

Раман КАРСЕКА, рэктар Беларускага эканамічнага універсітэта.

— Рэктарам я стаў нядаўна, тры гады таму, але працую тут з 1965 года. Я сам нарадзіўся ў Стаўбцоўскім раёне, у вёсцы Ахрэмавічы. Я скончыў Нясвіжскую беларускую сярэднюю школу № 1. Гэта было ў 1953 годзе. Я гаварыў толькі па-беларуску і не мог нават падумаць, што калі-небудзь мне давядзецца аднаўляць веданне мовы. Але ж потым усё пайшло па-іншаму: інстытут, праца, аспірантура, праца ў тагачасным інстытуце народнай гаспадаркі — паўсюль было расійскамоўнае асяроддзе. Па-беларуску я гаварыў хіба што прыязджаючы ў вёску да сваякоў. Тое ж самае можа сказаць пра сябе шмат хто з нашых супрацоўнікаў. Таму вяртанне да таго, што калісьці было нормай, усе ў нас успрынялі станоўча, імкнучыся падтрымаць адраджэнне беларускасці. Іншая рэч тое, што гэта паступовы працэс, які патрабуе часу, гадоў. Вяртанне мове яе страчанага статуса павінна адбывацца няспынна і няспешна, каб не ператварыцца ў сваю супрацьлегласць. Мы мусім не насаджаць мову, а абуджаць свядомасць. І, як навучальная ўстанова, мы робім гэта па-свойму. За апошнія гады нашымі выкладчыкамі падрыхтавана некалькі падручнікаў і дапаможнікаў. Сярод нашых выданняў — «Кароткі эканамічны слоўнік», які ўтрымлівае вялікую колькасць спецыяльных тэрмінаў, неабходных нават тым эканамістам, якія валодаюць беларускай мовай. Бо ж мова павінна быць адроджана не толькі як сродак зносін, але і як мова навукі. Ва універсітэце створана новая кафедра, на якой выкладаецца прынцыпова новая дысцыпліна — эканамічная гісторыя Беларусі. Курс лекцый па эканамічнай гісторыі выдадзены намі асобнай кнігай і таксама па-беларуску. Далей — «Ангельска-беларускі слоўнік», падрыхтаваны нашымі супрацоўнікамі. Ён выкарыстоўваецца дзеля выкладання яшчэ адной новай для Беларусі дысцыпліны — вонкавай эканамічнай дзейнасці. А з гэтага года мы плануем усю падручную літаратуру друкаваць выключна на беларускай мове.

Сярод цяжкасцей, якія мы сустракаем, тая, што не ўсе студэнты падрыхтаваны да выкладання на дзяржаўнай мове. Тым не менш, ужо два гады на ўступных экзаменах абітурыенты здаюць іспыт па беларускай мове і літаратуры. Гэта датычыць амаль 95% будучых студэнтаў. І здаюць яго някепска. Гэта значыць, што аснова выкладання на беларускай мове існуе. Тым не менш, у навучальныя планы першакурснікаў мы ўключылі спецыяльны курс дзяржаўнай мовы. Для выкладчыкаў і студэнтаў нават створаны спецыяльны універсітэт беларускай мовы, гісторыі і культуры, які дзейнічае больш за год. Лекцыі яго навучэнцам чыталі Ніл Гілевіч, Міхаіл Біч, Аляксандр Булыка, Эдуард Загарульскі, філолаг Вінцук Вячорка, пісьменнік-гісторык Кастусь Тарасаў ды іншыя.

Тое, што адбываецца ў Эканамічным універсітэце — не вынік ажыццяўлення выключна маіх загадаў ці ініцыятывы выключна нашай суполкі Таварыства беларускай мовы. Гэта зыходзіць з усіх бакоў — і ад кіраўніцтва, і ад навуковай рады, і, канешне ж, ад арганізацыі Таварыства, сябрамі якой з'яўляюцца Мікалай Савіцкі, Аляксей Місуна, Пётр Рогач, Мікалай Сакалоўскі, многія іншыя выкладчыкі. Галоўнае тое, што яны, хай нават не з'яўляючыся сябрамі Таварыства, з ахвотай бяруцца чытаць лекцыі па-беларуску. Істотна і тое, што кафедру расійскай мовы, якая дагэтуль вывучаецца ва універсітэце, замяніла кафедра беларускай мовы, што папросту павысіла яе статус. Тое, чаго мы дасягнулі — вынік не адміністрацыйнай работы, а падтрымкі змен і студэнтамі, і выкладчыкамі.

Чаму мы робім тое, што робім? Мы спадзяёмся, што наша краіна будзе існаваць як дзяржава з уласнай палітыкай, эканомікай, культурай, а значыць і мовай. Мы спадзяёмся, што менавіта ў такой дзяржаве будуць працаваць нашы сённяшнія студэнты. Мы працуем на будучыню, на тое, каб Беларусь стала Беларуссю.

У.ПАНАДА,
фота аўтара.

ПРЫНАЛЕЖНАСЦЬ нацыянальная і прыналежнасць рэлігійная — у якой ступені звязаны паміж сабой гэтыя паняцці? Магчымасць існавання рэлігіі як веравызнання нацыі, стасункі паміж грамадзянамі дзяржавы — прадстаўнікамі розных вер і канфесій — адказы на гэтыя пытанні сёння шукае мноства людзей па ўсім свеце, бо міжнацыянальныя і міжрэлігійныя канфлікты дагэтуль застаюцца адной з прыкмет нашага часу. Дык якую ж ролю можа і мусіць адыгрываць Царква ў сучаснай нацыянальнай дзяржаве?

Адным з варыянтаў адказу на гэтае пытанне можа паслужыць прыклад сучаснай Расіі, у друку якой мноства грамадскіх, палітычных і рэлігійных дзеячаў гавораць аб сваёй любові да айчыны і заклікаюць да аднаўлення «святой Русі». Але што гэта такое — святая Русь — у які гістарычны момант яна існавала? Адказаць на гэтае пытанне гэтаксама цяжка, як паказаць на карце месцазнаходжанне горада Кіцежа. Выглядае на тое, што розныя палітычныя сілы імкнуцца выкарыстаць у сваіх палітычных мэтах нават паданні і міфы расійскай гісторыі. Так, на думку карэспандэнта «Радыё Свабода» ў Германіі Дзмітрыя Пазухіна, для большасці нацыянальна арыентаваных расійскіх палітыкаў хрысціянства, праваслаўе і Царква адыгрываюць выключна ролю інструмента пабудовы моцнай, маналітнай дзяржавы, якая, калі будзе створана, наўрад ці будзе спадкаемцай ідэалаў «святой Русі».

Як мяркуе Д.Пазухін, «усе больш ці менш уплывовыя апазіцыйныя групоўкі посткамуністычнай Расіі так ці інакш зарыентаваныя на нацыянальныя каштоўнасці. Усе яны, не выключаючы камуністаў (гэта бачна з публікацый у «Правде»), звязваюць гэтыя каштоўнасці з рэлігіяй, з праваслаўем. Тут можна згадаць Жырыноўскага, які з'яўляўся перад тэлекамерай з Бібліяй у руках і жагнаўся злева направа перад бабулькай, якая паспешліва яго папраўляла. А чаго варты хор абаронцаў «нашых праваслаўных братоў-сербаў», якія метадычна вынішчаюць цэлы народ у цэнтры Еўропы? Згадаю таксама і цудоўнага (у мінулым) пісьменніка, а цяпер прафесійнага расійскага патрыёта Валянціна Распуціна, хаця б адно ягонае выказванне аб блудным сыне Расіі, што вяртаецца ва ўлонне айчынных інтарэсаў. Гэта прымітыўная і, з пункту гледжання багаслоўя, безадказная гульня словамі нявартая такога майстра. Увогуле, у большасці праваслаўных расійскіх патрыётаў мяне здзіўляе поўнае багаслоўскае невуцтва, няздольнасць адрозніць пытанні рэлігійныя, нацыянальныя, палітычныя. Не выключана, праўда, свядомае іх блытанне. Цяпер у нас што моцы хрысціянствуюць, багаслоўствуюць і філасофствуюць людзі, якія не маюць ніякага ўяўлення аб ніводнай з гэтых сфер. Гэта ўвогуле наша спрадвечная асаблівасць — смела ўторквацца ў тое, што нам абсалютна не вядома. Між іншым, так было не заўжды. Класічныя заходнікі і славянафілы, напрыклад, былі людзьмі высокага філасофскага ўзроўню, здольнымі да паразумення. Сёння ж дыялог амаль немагчымы. Бо ён можа весціся толькі на падставе разважлівага аналізу, а не дэкларацый, такіх, напрыклад, як дэкларацыя Першага сусветнага рускага Сабора, якая без усялякіх аналічнасцей сцвярджае: асновай рускай нацыянальнай духоўнасці з'яўляецца праваслаўе. Ну, на тое і дэкларацыя. Але нічым не ўступае ёй у дэкларатыўнасці заява іерархаў Рускай праваслаўнай царквы, лідэраў і тэарэтыкаў расійскага патрыятычнага руху. Устрымаюся ад цытавання шырока вядомых бязлічных расійскіх патрыятычных лозунгаў мітрапаліта Санкт-Пецярбургскага і Ладажскага Іаана. Але нават ягоны апанент, адзін з самых асвечаных расійскіх іерархаў, мітрапаліт Смаленскі і Калінінградскі Кірыл не абцяжарвае сябе аргументацыяй. Адно толькі аднаўленне былой ролі Рускай праваслаўнай царквы, сцвярджае ён, у стане ўваскрасіць Расію і даць ёй моцы стаць святой Руссю (?!).

ПАНЯЦЦЕ «святая Русь» патрабуе, канешне ж, вельмі дакладнага гісторыка-багаслоўскага абгрунтавання. У іншым выпадку яно нічым не розніцца ад кожнага іншага слоўнага фантома, напрыклад, светлай камуністычнай будучыні. Увогуле, на «святой Русі» сходзяцца ўсе расійскія патрыёты — як асвечаныя, так і цемрашалы. Напрыклад, лідэр руху «Русь державная» Дзмітрый Мяркулаў сцвярджае, літаральна паўтараючы мітрапаліта Іаана: «Наш народны нацыянальна-дзяржаўны ідэал — ідэал магутнай і справядлівай праваслаўнай дзяржавы — святой Русі». На пытанне, хто ж будзе будаваць гэтую дзяржаву, ён адказвае: тыя, хто хіляцца да праваслаўя і час ад часу ўдзельнічаюць у набажэнствах, у тым ліку і камуністы, якія па-свойму вераць у Бога і лічаць сябе хрысціянамі. Ну што ж, гэтыя людзі, якія маюць багаты досвед камуністычнага будаўніцтва, здолеюць, спадзяюся, дамовіцца паміж сабой лічыць пабудаваную імі дзяржаву хрысціянскай. Паводле Мяркулава, хрышчэнне Русі мела, па сутнасці, тэхнічны характар і было патрэбна толькі дзеля аб'яднання паасобных княстваў і стварэння адзінай нацыянальнай дзяржавы. Цяпер дзеля дасягнення гэтай жа мэты патрэбна другое хрышчэнне. Святая Русь, такім чынам, аказваецца толькі прыступкай на шляху да Вялікай Расіі. Гэта значыць, што хрысціянства, праваслаўе, Царква маюць толькі тэхнічную, часовую вартасць, з'яўляюцца інструментам пабудовы маналітнай і моцнай дзяржавы. Ці ж гэта не спроба пабудовы царства божага на зямлі, якой расійскія патрыёты стала папракаюць былых камуністычных уладароў? Падобнае выкарыстанне хрысціянства вельмі трапна ахарактарызаваў мітрапаліт Кірыл — як разгляд і грубае выкарыстанне рэлігійнага фактара расійскімі нацыянальнымі сіламі ў якасці інструмента барацьбы».

АЛЕ ці маюць нейкае дачыненне да Беларусі спробы расійскіх нацыяналістаў выкарыстаць праваслаўе ў якасці чынніка палітычных і нацыянальных працэсаў? Адказам на гэтае пытанне можа паслужыць цытата з прамовы аднаго з іерархаў Рускай праваслаўнай царквы ў Беларусі, мітрапаліта Магілёўскага і Мсціслаўскага Максіма, надрукаванай 29 красавіка 1993 года ў газеце «Вестник Могилёва» і перадрукаваная нават польскім штомесячнікам «Часопіс»: «Наша земля — Россия, в полном смысле слова. Ибо россиянами должны быть и белорусы, и украинцы, то есть все славянские народы. Вот это и есть Россия, со всеми другими народами, её населяющими.

А жить отдельно от России трудно и не только Беларуси. Поэтому сегодня политики и ищут выход из создавшихся «суверенитетных» трудностей».

Але ж прапагандысты рэлігіі як фактара нацыянальнага і дзяржаўнага адзінства забываюцца аб тым, што вызнанне веры ёсць справа абсалютна незалежная ад грамадзянства ці нацыянальнай прыналежнасці асобы. І найлепш гэта пацвярджае этнаканфесійная сітуацыя, што склалася сёння ў суседняй Беларусі Латвіі. Менавіта яе разгляду прысвечана інтэрв'ю журналіста Юрыса Рубеніса з Леонам Тайванам — доктарам тэалогіі, прафесарам багаслоўскага факультэта Латвійскага універсітэта, якое прагучала ў праграме РС «Рэлігія ў сучасным свеце»:

— Аб чым трэба ведаць, каб зразумець сённяшнюю сітуацыю ў Латвіі?

— Рэлігійная сітуацыя ў Латвіі склалася як вынік яе геаграфічнага становішча і асаблівасцей гісторыі краю. На поўначы Латвія мяжуе з Эстоніяй — краінай, дзе пераважае лютэранская канфесія. На поўначы — каталіцкая Літва. У выніку гэтага большасць насельніцтва на поўначы краіны вызнае пратэстантызм, а поўдзень з'яўляецца каталіцкім. З усходу Латвія мяжуе з Расіяй, адкуль прыйшла «руская вера» — праваслаўе. Такім чынам у нас тры буйнейшыя гістарычныя хрысціянскія канфесіі. Хрысціянства ў Латвіі з'явілася на два стагоддзі пазней, чым у Расіі, — у XII стагоддзі. Яго прынеслі крыжакі падчас паўночных крыжовых паходаў. Калі ў XVI стагоддзі ў Германіі адбылася Рэфармацыя, яна адначасова ахапіла і Латвію. Так паўстала лютэранства. Што датычыць праваслаўя, дык яно было вядома яшчэ да прыходу немцаў — ад суседніх славянскіх плямёнаў. Аднак значнае распаўсюджванне праваслаўе атрымала толькі пасля далучэння Латвіі да Расійскай імперыі згодна з Нейштадскім мірным дагаворам 1721 года.

МЕРКАВАННІ

— Якая этнаканфесійная сітуацыя сёння?

— У час існавання Расійскай імперыі паўночныя, пратэстанцкія раёны краю былі найбольш развітымі. І значную ролю ў гэтым адыгралі каноны лютэранства. Савецкі час многае змяніў. Сістэма стварала і стварыла новы тып чалавека. Сёння каталік адрозніваецца ад лютэраніна толькі тым, у які храм ён ходзіць па нядзелях. Паводзіны людзей ні на працы, ні дома нічым не адрозніваюцца. Што датычыць праваслаўя, дык ад іншых канфесій гэта адрозніваецца сваёй «рускасцю».

— Якія адносіны складаюцца паміж прадстаўнікамі розных канфесій?

— Адносіны паміж хрысціянамі ўсіх нацыянальнасцей вельмі добрыя. Хрысціянства несумяшчальна з нацыянальнай варожасцю. Наадварот, прыналежнасць да яго далучае да высокай культуры. Бо рускі чалавек, які ў святыні чуе царкоўнаславянскую мову, без цяжкасці можа карыстацца скарбам рускай літаратуры, чаго не скажаш пра тых, дазвольце сказаць, інтэлігентаў, у якіх гісторыя рускай культуры пачынаецца Пушкіным са школьнага падручніка. Царква прывучае і да традыцыйнай архітэктуры, іканапісу, дэкаратыўнага мастацтва. Хрысціянін, асабліва калі ён яшчэ і свецка адукаваны, лепш разумее чужую культуру, бо ён знаёмы з глыбінямі сваёй. У гэтым — падстава да ўзаемаразумення і ўзаемнай павагі. Свае словы я пацверджу такім прыкладам: з часоў расійскага цара Аляксея Міхайлавіча, г.зн. з XVII стагоддзя, у Латвіі пачалі сяліцца ўцекачы з Расіі — стараабрадцы, якіх там жорстка праследвалі. Тут яны хутка заваявалі агульную павагу сваёй ахайнасцю, руплівасцю, цвярозасцю і сумленнасцю. Стараабрадцы разам з іх самабытнай і складанай культурай дагэтуль застаюцца паважанай у Латвіі нацыянальна-рэлігійнай супольнасцю.

На жаль, праваслаўнае насельніцтва — гэта толькі трохі больш як 200000 асоб з усяго так званага нелатышскамоўнага насельніцтва, лік якога перавышае мільён. Што гэта за людзі? Гэта людзі ўжо згаданай новай, сацыялістычнай фармацыі. Гэта людзі пераселеныя, адарваныя ад нацыянальных каранёў. Такіх людзей шмат па ўсім былым Савецкім Саюзе. У Расіі яны мала заўважныя, бо гавораць, як і ўсе, на расійскай мове. А ў былых нацыянальных ускраінах, а цяпер — у самастойных дзяржавах — яны адметныя праз іншасць мовы. Таму іх працей тут заўважыць. І менавіта таму ўзнікае ўяўленне аб нацыянальных супярэчнасцях. Але ж гэта людзі без духоўных памкненняў. Іх яны кампенсуюць клопатам аб сваім матэрыяльным стане. Яны схільныя перабольшваць аб'ектыўныя цяжкасці, ва ўсім абвінавачваць іншых. Калі ж узнікае неабходнасць узяць на сябе адказнасць перад грамадствам за тую ці іншую справу, мы не можам іх адшукаць.

Хрысціянства вучыць думаць аб іншых, ставіць перад уласнымі інтарэсы іншых. І сям'я, грамадства, дзяржава і нават цывілізацыя могуць існаваць пры ўмове, што кожны аддае частку свайго жыцця іншым. Таму я прытрымліваюся думкі, што хрысціянства без нацыянальных адрозненняў ёсць чыннік міру і ўзаемнага разумення ў нашай шматнацыянальнай і шматканфесійнай краіне.

ДУМАЮ, падсумаваннем параўнання розных поглядаў на ролю рэлігіі ў нацыянальным жыцці могуць стаць словы расійскага рэлігіязнаўцы Грыгорыя Памеранца: «Народнае, пляменнае было вышэйшым і супадала з богам ДА сусветных рэлігій. Сусветныя рэлігіі падкрэслілі каштоўнасць асобы. Толькі асоба мае бессмяротную душу — народы смяротныя». У рэлігійна-нацыяналістычных тэорыях, дзе б яны ні ствараліся, Памеранц бачыць праяву паганства, бо тыя, што ператвараюць пытанні веры ў пытанні палітыкі, урухамляюць някіраваныя механізмы грамадства, здольныя толькі да разбурэння.

Падрыхтаваў У.ПАНАДА.

КАНФЕРЭНЦЫІ

БЕЛАРУСІКА — ФАКТ МІЖНАРОДНАГА ЖЫЦЦЯ

У г. Менску адбылася міжнародная навуковая канферэнцыя «Культура беларускага замежжа». Яе арганізатары — Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» і Нацыянальны навукова-асветны цэнтр Ф. Скарыны пры Міністэрстве адукацыі Рэспублікі Беларусь. Былі заслуханы даклады прафесара А. Сабаленкі «Праблемы вывучэння культуры блізкага замежжа» (Менск), доктара навук Ул. Конана «Нацыянальная ідэя ў філасофіі і публіцыстыцы» (Менск), пісьменніка С. Яновіча «Беларускі рух у Польшчы» (Польшча), прафесара А. Мальдзіса «Здабыткі культуры блізкага замежжа як арганічная частка нацыянальнай спадчыны» (Менск), доктара навук А. Каўкі «Роля беларускага замежжа ў захаванні адраджэнцкай ідэі» (Масква).

З паведамленнямі (а іх было каля сарака) выступілі перакладчыца твораў беларускіх паэтаў на англійскую мову В. Рыч (Вялікабрытанія), выдавец газеты «Беларус» у ЗША З. Кіпель, дырэктар Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў Нью-Йорку доктар В.Кіпель, дактары навук Ніна Брэдэрлоў і Мікола Іваноў з Германіі, доктар навук Ігар Маціевіч і кандыдат навук Валянцін Грыцкевіч з Санкт-Пецярбурга, Мікола Ярчак з Латвійскага універсітэта, Вольга Галавашкіна з Эстонскага радыё, прафесары Варшаўскага універсітэта А. Баршчэўскі, Я. Насовіч, М. Кандрацюк, літаратары з Польшчы Я. Міранович, М. Лукша, М. Гайдук, настаўнік з Украіны П. Капчык і многія іншыя. Гаспадары канферэнцыі — вядомыя пісьменнікі, вучоныя, супрацоўнікі акадэмічных інстытутаў і ВНУ В. Іпатава, А. Майсяёнак, У. Арлоў, Л. Лыч, Я. Янушкевіч, У. Гніламёдаў, В. Скалабан, А. Грыцкевіч, С. Панізьнік, Л. Мірачыцкі са свайго боку выступілі з цікавымі дакладамі і паведамленнямі.

Вядома, вынікі канферэнцыі будуць з часам старанна прааналізаваны і асэнсаваны. Выказваючы першае непасрэднае ўражанне, адзначу, што беларусіка стала ўжо фактам міжнароднага жыцця. Яна рэальна існуе і развіваецца ва ўсім свеце, і на яе ніве працуюць захопленыя і адданыя людзі — нашы сябры, а дапамагаюць ім у гэтым шаноўныя суайчыннікі з беларускага замежжа, аб чым сведчаць тэмы хаця б наступных паведамленняў: «Друк беларускай дыяспары: перыёдыка, кнігі і іншыя выданні» (В. Кіпель); «Бібліятэка імя Ф. Скарыны ў Лондане і яе кнігазбор па гісторыі Беларусі» (А. Грыцкевіч); «Беларусіка ў Беластоку» (Я. Насовіч); «Фальклор Беласточчыны — інтэгральная частка беларускага фальклору» (М. Гайдук); «Гісторыя Беларусі ў даследаваннях нацыянальнай эміграцыі» (Г. Сяргеева) і інш.

На долю беларускага замежжа выпала не толькі збіраць і абагульняць фактычныя матэрыялы па культуры Бацькаўшчыны, але і папаўняць скарбніцу нацыянальнай культуры арыгінальнымі здабыткамі. Многія паведамленні былі прысвечаны асвятленню менавіта гэтай галіны дзейнасці нашай дыяспары. Можна спаслацца на выступленні У. Арлова «Новая літаратурная серыя «Галасы беларускага замежжа ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», У. Гніламёдава «Паэзія Наталлі Арсенневай і традыцыі Прадславы», С. Крыштановіча «Архетыпічныя вытокі жывапісу Тамары Стагановіч» і інш. Шырока абмяркоўвалася на канферэнцыі тэма культурных і літаратурных узаемасувязей. Некаторыя паведамленні былі проста нечаканасцю. Напрыклад: «Прысутнасць беларускай культуры ў краінах іспанамоўнага свету» (Ю. Жалезка), «Беларуская інтэлігенцыя на эміграцыі і чэшскае «адраджэнне» (Л. Мірачыцкі). Вялікую навуковую цікавасць уяўляе выступленне кандыдата навук І.Канапацкага пра культурную спадчыну беларускіх татар. Па тэме ўзаемасувязей выступілі таксама А. Карлюкевіч, К. Гром, М. Ярчак і інш.

Канферэнцыя засведчыла, што працэс паглыбленага асэнсавання культуры беларускай дыяспары становіцца дынамічным, набірае сілу і тэмпы.

З рэзалюцыі Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Культура беларускага замежжа»:

«У канферэнцыі, арганізаванай Згуртаваннем беларусаў свету «Бацькаўшчына» сумесна з Нацыянальным навукова-асветным цэнтрам імя Ф. Скарыны, прынялі ўдзел навукоўцы, пісьменнікі, журналісты, публіцысты, якія спецыялізуюцца ў галіне культуры беларускага замежжа з Беларусі, ЗША, Англіі, Польшчы, Германіі, Бельгіі, Расіі, Украіны, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Таджыкістана, Узбекістана, прадстаўнікі грамадскасці Беларусі. Разглядаліся пытанні гісторыі, культуры, мастацтва, літаратуры ў самым шырокім аспекце. Даклады і выступленні мелі праблемны характар, грунтаваліся на новых, у большасці невядомых раней матэрыялах. Канферэнцыя працавала плённа, прайшла на высокім навуковым узроўні.

Канферэнцыя пастанаўляе: 1. Матэрыялы дакладаў і выступленняў апублікаваць у друку. 2. Улічваючы важнасць праблем, праводзіць міжнародныя навуковыя канферэнцыі па культуры беларускага замежжа сістэматычна, раз у два гады. 3. Звярнуцца ва ўрад Рэспублікі Беларусь з канкрэтнымі прапановамі па выкананні дзяржаўнай праграмы «Беларусы ў свеце», а таксама з тым, каб навуковыя даследаванні па культуры беларускага замежжа фінансаваліся ў ліку прыярытэтных. 4. Падтрымліваючы праграму выданняў кніг, матэрыялаў па культуры беларускага замежжа, звярнуцца ў Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь з тым, каб значна павялічыць выпуск гэтых выданняў. Звярнуцца ў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, каб з новага, 1994 навучальнага года былі ўведзены курсы па культуры беларускага замежжа на гуманітарных факультэтах ВНУ, а таксама адпаведныя раздзелы ў навучальныя праграмы сярэдніх школ, звярнуцца ва ўрад і Акадэмію навук Беларусі, каб быў створаны асобны навукова-даследчы інстытут па гісторыі і праблемах беларускага замежжа з адпаведнай матывацыяй. 5. Заснаваць асобны фонд «Культура беларускага замежжа».

Прапануем увазе чытачоў тэкст выступленняў на канферэнцыі М. Лукшы і А. Максімюка «Беларускі студэнцкі рух у Польшчы».

Ірына КРЭНЬ.

БАС у Польшчы

БЕЛАРУСКАЕ аб'яднанне студэнтаў у Польшчы (БАС) заснавана летам 1981 года ў Варшаве па ініцыятыве студэнтаў тамашняга студэнцкага асяроддзя. У даволі кароткі час, усяго за некалькі месяцаў, да ідэі Беларускага студэнцкага аб'яднання ўдалося прыцягнуць не так ужо і малую групу студэнтаў, калі разглядаць яе ва ўмовах нацыянальнай меншасці, або каля паўтысячы прыхільнікаў у Беластоку і Варшаве, разам узятых.

У канцы мая 1981 года Беларускае аб'яднанне студэнтаў спрабавала законна зарэгістравацца пры Міністэрстве навукі, вышэйшай адукацыі і тэхнікі. Юрыдычных перашкод да поўнай легалізацыі беларускага студэнцкага руху быццам бы не было —такім жа шляхам рэгістравалася польскае Незалежнае згуртаванне студэнтаў. Свае нацыянальныя арганізацыі намагаліся зарэгістраваць таксама літоўскія і ўкраінскія студэнты. Адказ Міністэрства навукі для ўсіх быў аднолькавы: не давалася згоды на дзейнасць меншасных студэнцкіх згуртаванняў. Здзяйсняйце свае мэты ў рамках існуючых студэнцкіх арганізацый, а тое, што тычыцца нацыянальнай спецыфікі, — ажыццяўляйце ў меншасных грамадска-культурных таварыствах. Грамадскі рух нацыянальных меншасцей у Польшчы пад строгім наглядам Міністэрства ўнутраных спраў, ды, можна меркаваць, менавіта яно мела ва ўсёй гэтай справе вырашальны голас.

Пачынальнікі беларускага студэнцкага руху ў Польшчы паспрабавалі зарэгістраваць аб'яднанне ў выглядзе гурткоў пры паасобных навучальных установах — дзеля гэтага патрабавалася ўсяго згода рэктара вучэльні. Прыхільнасць тагачаснага рэктара Варшаўскага універсітэта да студэнцкіх згуртаванняў давала надзею на поспех такой ініцыятывы. Аднак было ўжо позна. Увядзенне ваеннага становішча ў краіне ў снежні 1981 г. спыніла ўсякі грамадскі рух. Афіцыйная прапаганда ваеннага становішча абвінаваціла студэнтаў нацыянальных меншасцей у кантактах з польскай палітычнай апазіцыяй, а таксама ў дзейнасці, накіраванай на разбурэнне саюза краін сацыялістычнай садружнасці.

У 1981 годзе пачалася выдавецкая дзейнасць беларускіх студэнтаў у выглядзе трох лістовак-бюлетэняў «Апошнія паведамленні БАСа». Два з іх распаўсюджаны былі ў студэнцкім асяроддзі Беластока і Варшавы. Трэці быў канфіскаваны ды загінуў у архівах Міністэрства ўнутраных спраў. У тым жа годзе адбыўся таксама першы беларускі студэнцкі рэйд-вандроўка «Залатая восень». Асаблівую папулярнасць набылі менавіта першыя рэйды па Беласточчыне — дасканалая нагода для спазнання свайго краю, а адначасова інтэграцыі беларускага студэнцкага асяроддзя. У 1981 годзе адбыліся таксама першыя беларускія «Атрасіны» студэнтаў першага курса. «Атрасіны» па сённяшні дзень трывала ўпісаліся ў жыццё беларускіх студэнтаў у Польшчы. Штогод адбываюцца яны як у Варшаве, так і ў Беластоку.

Праца над стварэннем трывалай структуры беларускага студэнцкага руху ў Польшчы ўзнавілася восенню 1982 года. У Варшаве праходзіў якраз апошні з'езд Сацыялістычнага згуртавання польскіх студэнтаў, які ператварыўся ў кангрэс новай польскай студэнцкай арганізацыі — Згуртавання польскіх студэнтаў (ЗПС). Ініцыятыўная група студэнтаў нацыянальных меншасцей выступіла на ім з адозвай, якая заклікала да стварэння пры новай студэнцкай арганізацыі Краёвай рады культуры студэнтаў нацыянальных меншасцей. У рамках менавіта Згуртавання польскіх студэнтаў узніклі Рады культуры студэнтаў беларускай, літоўскай і ўкраінскай нацыянальнасцей, якія і былі арганізацыйнай формай дзейнасці студэнтаў нацыянальных меншасцей у Польшчы, у тым ліку і беларускіх студэнтаў.

З 1983 года Рада культуры студэнтаў беларускай нацыянальнасці пачала выпускаць свой часопіс «Сустрэчы» — быў гэта другі, пасля беластоцкага тыднёвіка «Ніва», афіцыйны беларускі часопіс у пасляваеннай Польшчы. Рэдагаваўся ён выключна варшаўскімі студэнтамі. На працягу 1983—1990 гадоў выйшла 13 нумароў «Сустрэч». Змест часопіса складала часткова студэнцкая праблематыка, але паколькі быў гэта другі пасля «Нівы» афіцыйны беларускі часопіс у Польшчы, аўтары не пазбягалі і агульнаграмадскіх праблем на яго старонках. У гэты ж самы час беларускія студэнты сталі выпускаць у тыднёвіку «Ніва» старонку «Прысутнасць», якая выходзіла раз у месяц і была прысвечана актуальным пытанням жыцця беларускай студэнцкай грамады Польшчы. На перыяд росквіту прыпадае і турыстычная дзейнасць беларускіх студэнтаў — адзін за адным адбываюцца пешыя рэйды-вандроўкі па Беласточчыне. Вось назвы гэтых рэйдаў: «Падарожжа», «Развітанне», «Бацькаўшчына». Апошні цягнуўся тыдзень, а шлях яго вёў праз вёскі і мястэчкі Беласточчыны. Упершыню рэйд «Бацькаўшчына» адбыўся ў 1984 годзе, і арганізуецца ён студэнтамі кожны год.

Згуртаванне польскіх студэнтаў, у рамках якога дзейнічала Рада культуры студэнтаў беларускай нацыянальнасці, у пачатковым перыядзе прыхільна ставілася да актыўнасці беларускіх студэнтаў — доказам гэтага можа паслужыць даволі вялікая самастойнасць Рады культуры як часткі ЗПС. Нічога тут дзіўнага, Згуртаванне польскіх студэнтаў — маладая ў той час арганізацыя — патрабавала перад усім вялікай колькасці сяброў ды, так сказаць, замацавання ў студэнцкім асяроддзі краіны. З цягам часу ЗПС абюракрачвалася. Рада культуры студэнтаў беларускай нацыянальнасці паступова траціла прыхільнасць і падтрымку польскай студэнцкай арганізацыі. Пераломам у гэтай справе быў З'езд беларускіх студэнтаў у Бельску-Падляскім у сакавіку 1987 года, арганізаваны Радай культуры студэнтаў беларускай нацыянальнасці. На ім наймацней выявіліся такія справы, як, прыкладам, ахова духоўных і матэрыяльных помнікаў беларускай культуры на Беласточчыне ды нулявыя магчымасці вырашэння гэтай справы з дапамогай ЗПС. З'езд гэты прыняў, між іншым, пастанову аб утварэнні самастойнай беларускай студэнцкай арганізацыі пад назвай «Беларускае аб'яднанне студэнтаў». Гэтая і іншыя пастановы з'езда сустрэліся з вострай рэакцыяй кіраўніцтва Згуртавання польскіх студэнтаў, якое не жадала ўтварэння новай арганізацыі. І ўсё ж, нягледзячы на супраціўленне ЗПС, 26 сакавіка 1988 года ўзнік Заснавальніцкі камітэт Беларускага аб'яднання студэнтаў, які 29 лістапада 1988 года дамогся афіцыйнага прызнання ўлад Польшчы. Першы з'езд аб'яднання прайшоў 17 снежня 1988 года ў Беластоку.

Беларускае аб'яднанне студэнтаў узяло пад сваю шыльду ўсе тыя формы дзейнасці, якія праводзіліся дагэтуль беларускімі студэнтамі ў рамках Згуртавання польскіх студэнтаў, ды шмат у чым іх пашырыла. Арганізавала аб'яднанне ў 1990 годзе І фестываль музыкі Маладой Беларусі «Басовішча», які з таго часу праводзіцца кожны год. Сустракаюцца на ім маладзёжныя гурты з Беларусі і Беласточчыны. Фестываль гэты, як ніякая іншая форма актыўнасці беларускіх студэнтаў у Польшчы, стаў увасабленнем тых вартасцей, да якіх імкнулася ад 1981 года беларускае студэнцтва. Найважнейшая з іх — гэта выйсце з фальклорнага запаведніка нацыянальнай меншасці ў нармальнасць, сучаснасць. Беларускае аб'яднанне студэнтаў у Польшчы на шляху гэтым сказала сваё важкае слова.

Поўны агляд беларускага студэнцкага руху ў Польшчы вы знойдзеце ў кнізе «Беларускі студэнцкі рух у Польшчы ў гадах 1981—92», якая будзе выдадзена ў гэтым годзе ў Беластоку па ініцыятыве цяперашніх дзеячаў БАС, а таксама ўдзельнікаў аб'яднання ў мінулым.

Аляксандр МАКСІМЮК,
Міраслава ЛУКША.
(Польшча).

ЗАМЕЖЖА

ПРАРОКАЎ НА РАДЗІМЕ НЯМА. АЛЕ СПРАВА Ў ІНШЫМ

На Беларусі баяцца радыкальных рэформ, — заявіў былы польскі віцэ-прэм'ер Л. Бальцэровіч, якога справядліва лічаць галоўным ідэолагам эканамічнай рэформы ў суседняй з намі краіне. Ён падкрэсліў, што вынікам гэтага зараз з'яўляецца тое, што эканамічная сітуацыя на Беларусі цяпер «самая сумная».

Да слова, аналагічную ацэнку становішча ў розных галінах гаспадаркі рэспублікі ўжо не раз давалі самыя аўтарытэтныя беларускія вучоныя і палітыкі. Але слухаць іх урадавыя колы паранейшаму не жадаюць. І справа зусім не ў тым, што, як вядома, пракокаў на радзіме няма.

М. В.

БЫВАЙ, АФРЫКАНСКІ «ТАВАРЫШ»

Некалі кампартыйныя прапагандысты, каб пацвердзіць немінучасць перамогі «светлай будучыні» ва ўсім белым свеце, прыводзілі ў якасці «забойнага» і такі аргумент, як распаўсюджванне ў краінах замежжа «савецкіх» слоў. Адным з іх быў «спутнік». Другім — «саветы» (якія, дарэчы, нават беларуская мова ніяк не можа нармальна «пераварыць» — ну толькі людзі пэўнага кшталту могуць усур'ёз ужыць дзеяслоў «саветавацца»), а трэцім быў — «таварыш». Нават у Афрыку завезлі. Ды вось стала вядома, што цяпер гэтае слоўца неяк яшчэ трымаецца ў Зімбабве, дзе пакуль кіруе прамарксісцкая партыя. Астатняя Афрыка пасля таго, як ляснуў СССР ды перастаў матэрыяльна падтрымліваць «сваіх», даволі хутка выключыла савецкага «таварыша» з ужытку. А ў прынцыпе — добрае такі было слоўца, пакуль яго бальшавікі ідэалагічна не зашмальцавалі.

Ул. Ас.

В У Ч Ы М С Я

Іспыты

ТЫПОВЫЯ ПАМЫЛКІ

Сяргей БЕРДНІК

(Заканчэнне. Пачатак у № 27,28)

Шмат непаразуменняў узнікае пры марфемным разборы дзеясловаў (г.зн. пры дзяленні на марфемы — значымыя часткі слова), асабліва зваротных дзеясловаў. У адных выпадках трэба выдзяляць постфікс: *-ц-* і *-а*, а ў другім выпадку — *-цц-* і *-а*. Напрыклад, *смяяцца*. Тут выдзеліцца толькі постфікс —*цца*, бо няма слова такога *смяяць*. Але вось *глядзець* і *глядзецца*. Там будзе адзін суфікс неазначальнай формы дзеяслова *-ц-*, а тут будзе постфікс зваротнага дзеяслова *-ца: глядзець* і *-ца*. Тут часта робяць памылкі.

У праграме ёсць пытанне: дзве асновы дзеяслова. Часам не ведаюць, пра што гаварыць. Якія ж то асновы? Першая — аснова неазначальнай формы і аснова цяперашняга (будучага простага) часу. Вучні і абітурыенты не разумеюць, навошта гэтыя асновы. Аказваецца, усе формы дзеяслова, і спрагальныя і неспрагальныя, утвараюцца ад гэтых дзвюх асноў. Напрыклад, форма прошлага часу ўтвараецца ад асновы інфінітыва. Якім чынам вызначаюць аснову інфінітыва? Адкідваюць суфікс неазначальнай формы дзеяслова і застаецца аснова неазначальнай формы дзеяслова: *хадзіць* — аснова будзе *хадзі-*, *-ць* адкідваецца. *Бегчы* — адкідваецца суфікс неазначальнай формы дзеяслова *-ч-* і будзе аснова *бег-*. *Несці*, напрыклад. Адкідваецца суфікс *-ці* і застаецца аснова *нес-*. Гэта аснова неазначальнай формы дзеяслова.

Другая аснова — гэта аснова цяперашняга, або як часта пішуць у дужках яшчэ і будучага простага, часу, таму што дзеясловы закончанага трывання не ўтвараюць формы цяперашняга часу. Аснова цяперашняга (будучага простага) часу вызначаецца такім чынам: ставіцца дзеяслоў у трэцяй асобе множнага ліку, напрыклад, *нясуць* і адкідваецца канчатак. Аснова будзе *няс-*. Пры гэтым, калі літара ў канчатку абазначае два гукі, напрыклад, у слове *чытаюць* (*чытайуць*), то зычны адносіцца да асновы, а галосны — да канчатка: аснова будзе *чытай-* а канчатак *-уць*. Ад гэтых дзвюх асноў дзеяслова ўтвараюцца формы дзеяслова.

Дзеяслоў, наогул, складаная часціна мовы, і трэба ўмець правільна вызначыць граматычныя катэгорыі дзеяслова і ведаць, што яны абазначаюць. Напрыклад, што значыць такая граматычная катэгорыя часу: прошлага, цяперашняга і будучага? Звычайна гавораць: дзеясловы маюць час. А яны не маюць. А ёсць у іх катэгорыя часу, якая паказвае на адносіны дзеяння да моманту гутаркі. Цяперашні час — азначыць дзеянне адбываецца ў момант гутаркі. Прошлы час — дзеянне адбывалася да моманту гутаркі: *я чытаў, я пісаў*.

Трэба яшчэ сказаць пра дзеепрыметнік — дзве неспрагальныя формы дзеяслова і дзеепрыслоўе. Таксама цяжка бывае вызначыць, як жа ўтвараюцца гэтыя формы дзеяслова і што яны абазначаюць. Трэба дакладна ведаць, што яны маюць прыметы і дзеяслова і прыметніка. Якія прыметы дзеяслова і якія прыметніка? Пра гэта даволі добра сказана ў падручніках. А вось суфіксы я б параіў выпісаць, зрабіць такую табліцу суфіксаў дзеепрыметнікаў. Напісаць дзеепрыметнік і раздзяліць старонку на дзве палавіны. З аднаго боку напісаць: суфікс дзеепрыметнікаў незалежнага стану, цяперашні, прошлы час, а з другога боку — суфіксы дзеепрыметнікаў залежнага стану, цяперашні, прошлы час. І ўсе — з прыкладамі. З дапамогай гэтай табліцы лёгка зразумець, як утвараюцца дзеепрыметнікі. Бо калі чытаць у падручніку — усё ідзе падрад. І запомніць гэта вельмі цяжка. А з таблічкай — вельмі наглядна, практыка пацвярджае.

І дзеепрыслоўе таксама. Там з аднаго боку напісаць суфіксы закончанага трывання, а з другога — незакончанага трывання. І з прыкладамі, вядома.

Сінтаксіс

У білетах ёсць тэарэтычныя пытанні па сінтаксісу, але веданне гэтага раздзела граматыкі правяраецца пры разборы сказаў. Што сабою ўяўляе разбор сказа?

Найперш стаіць заданне вызначыць від сказа. Для таго каб гэта зрабіць, трэба паглядзець, просты гэта ці складаны сказ. Складаны сказ трэба падзяліць на часткі. Кожная частка мае сваю граматычную аснову: ці дзейнік і выказнік, ці толькі дзейнік, ці толькі выказнік. (Я раю пазначаць кожную частку літарай або лічбай.) Далей, у складаным сказе ёсць жа розныя віды сувязі паміж часткамі. Часта іх не могуць вызначыць і блытаюць. Напрыклад, гавораць: від сувязі — складаназалежная. А такой сувязі няма.

Трэба размежаваць віды сувязі паміж часткамі ў складаным сказе і віды складаных сказаў. Віды сувязі — злучнікавая і бяззлучнікавая. Значыць, часткі сказа злучаюцца з дапамогай злучнікаў і без злучнікаў. Злучнікавая сувязь бывае злучальная і падпарадкавальная. І ў сувязі з тым, якія від сувязі, вызначаюцца і тыпы сказаў (тыпы складаных сказаў). Калі сувязь злучнікавая злучальная, значыць — складаназлучаны сказ. Калі сувязь — злучнікавая падпарадкавальная — сказ складаназалежны. Калі сувязь бяззлучнікавая, значыць від сказа — бяззлучнікавы.

У адным і тым жа сказе можа быць два віды сувязі. Напрыклад, і злучальная і падпарадкавальная. У такім выпадку сказ называецца: сказ з рознымі відамі сувязі.

Такім чынам, мы прааналізавалі сказ, вызначылі, колькі частак у сказе, і глядзім: першая і другая часткі злучаюцца сувяззю — злучнікавай злучальнай, а другая і трэцяя паміж сабой — злучнікавай падпарадкавальнай сувяззю. Значыць сказ з рознымі відамі сувязі.

Бывае складаназалежны сказ з падпарадкавальнай сувяззю, з некалькімі даданымі часткамі. Тады ўжо гавораць, што гэта складаназалежны сказ з некалькімі даданым часткамі. І там ужо ёсць два віды падпарадкавання: сузалежнае і паслядоўнае. Сузалежнае — гэта такое падпарадкаванне, калі кожная даданая частка залежыць ад адной галоўнай. Паслядоўнае падпарадкаванне — калі кожная наступная частка залежыць ад папярэдняй, — атрымліваецца такі ланцужок. Вось такі прыблізна можа быць адказ на заданне вызначыць від сказа.

Просты сказ можа быць ускладнены аднароднымі членамі сказа, адасобленымі членамі сказа і г.д.

Тыпы пабудовы схемы ёсць ва ўсіх падручніках, а таксама ў «Практычным дапаможніку для абітурыентаў», які быў выдадзены нашым універсітэтам.

У трэцім пытанні білета — разбор сказа — можа быць заданне зрабіць марфемны разбор слоў, гэта значыць разабраць слова па частках, зрабіць фанетычны разбор слова, вызначыць склон падкрэсленых назоўнікаў.

Разбор складанага сказа, на жаль, не заўсёды даводзяць да канца. Трэба, калі мы вызначылі від сказа, напрыклад складаназалежны, абавязкова сказаць, чым далучаюцца даданыя часткі складаназалежнага сказа: ці злучнікамі, ці злучальнымі словамі. І трэба вызначыць яшчэ віды гэтых даданых частак. Там могуць быць дзейнікавая, выказнікавая, азначальная, дапаўняльная, акалічнасная часткі.

Такім чынам практычна правяраецца валоданне навыкамі па сінтаксісу ў разборы сказа.

Трэба звярнуць увагу на аднасастаўныя сказы, асабліва на сказы з галоўным членам сказа — выказнікам, калі адзін галоўны член — выказнік. Звычайна, могуць назваць, якія віды гэтых аднасастаўных сказаў, а растлумачыць, чаму, напрыклад, пэўнаасабовы, няпэўнаасабовы ці абагульненаасабовы, безасабовы, не могуць. На што тут трэба звярнуць увагу? Ад чаго гэта залежыць: пэўнаасабовы ці няпэўнаасабовы? Гавораць, напрыклад, што пэўнаасабовы сказ — гэта сказ, у якім можна падставіць я. Напрыклад, Сяджу і думаю пра Беларусь. Тут можна паставіць я: Я сяджу і думаю... Але не гэта галоўнае, а галоўнае — чым жа выражаны дзеяслоў выказніка. Гэта трэба растлумачыць. Звярну ўвагу абітурыентаў, што ёсць, прынамсі быў, разнабой: у некаторых падручніках неаднолькава называліся віды такіх сказаў. У адных яны называюцца азначальнаасабовыя, неазначальнаасабовыя, безасабовыя. У іншых жа — пэўнаасабовыя, няпэўнаасабовыя, безасабовыя. Гэта — адно і тое ж.

Мушу звярнуць увагу, што ёсць яшчэ адно слабае месца ў ведах абітурыентаў — гэта адасобленыя члены сказа. Думаю, што абітурыенты проста не звяртаюць увагі на гэты раздзел падручніка. Перш трэба ведаць, што такое адасабленне. Адасабленне — гэта сэнсавае і інтанацыйнае выдзяленне асобных членаў сказа, якое на пісьме перадаецца пэўнымі знакамі прыпынку. Абітурыенты мусяць дакладна ведаць: у якім выпадку канкрэтна адасабляюцца, напрыклад, два азначэнні, што адносяцца да аднаго азначаемага слова, якое выражана асабовым займеннікам. Гэта проста трэба завучыць напамяць.

З кнігі заслужанага работніка народнай адукацыі Беларусі, доктара філалагічных навук, прафесара Леаніда Іванавіча БУРАКА

УПАКЛАДНІМ

Знакі прыпынку пры паўтарэнні слоў у сказе

(Заканчэнне.)

12. Калі паміж паўтараемымі словамі (неразвітым і развітым) робіцца працяглая паўза, а самі словы маюць дзеяслоўную форму і знаходзяцца ў аслабленай сувязі адно з другім, тады гэтыя словы аддзяляюцца кропкай з коскай, напрыклад: *Зямля драмала пад сонцам; драмала з подыхам шырокім сіняму небу* (Кузьма Чорны). *Глянуць жанчына ў крыніцу байца; байца пазнаць нечаканую старасць* (П.Панчанка).

13. Калі адно з паўтараемых слоў (як правіла — развітых) з'яўляецца ўстаўкай, тады яно бярэцца ў дужкі: *Мы ўпершыню адчулі гэтае хараство ночы (ціхае хараство ў вайну!)* (Кузьма Чорны). *Як маглі пасябраваць (ды і моцна пасябраваць) гэтыя дзве жанчыны?* (М.Гарэцкі).

Пры меншай паўзе і больш цеснай сувязі паўтараемыя слова-ўстаўкі могуць выдзяляцца пры дапамозе працяжніка, напрыклад: *За вёскай зеленяюць — і дружна зеленяюць! —азімыя ўсходы жыта і пшаніцы* (Т.Хадкевіч).

14. У радзе выпадкаў паўтараецца не само слова (як правіла —назоўнік), а яго займеннікавы эквівалент; пры гэтым паміж назоўнікам і адпаведным яму займеннікам звычайна ставіцца коска: *Хата, яна ў мяне яшчэ добрая* (Змітрок Бядуля). *А зоры, тыя нібы вылецець хочуць з сваіх гнёздаў* (М.Лынькоў).

Але калі назоўнік або займеннік суправаджаюцца ўзмоцненай інтанацыяй і выдзяляюцца лагічна, то паміж імі ставіцца працяжнік: *Паўлюк — ён па-свойму выказвае свае думкі* (Я.Брыль). *Мацярынскае сэрца — яно чуе* (І.Шамякін). *Толяк —гэты не стараўся ўвайсці ў глыбіню справы* (Кузьма Чорны).

15. Калі назоўнік і займеннік звязаны злучнікамі і, дык, то пры звычайнай інтанацыі коска паміж імі не ставіцца: *Птушкі і тыя любяць сонца* (Якуб Колас). *Павел Дубок і той маўчаў* (М.Лынькоў). *Каржакевіч дык той гаварыў мала* (К.Крапіва). *Сама Мальчыха дык тая проста аслупянела ад шчасця* (Я.Брыль).

Калі назоўнік або займеннік выдзелены ўзмоцненай інтанацыяй і падкрэслены лагічна, то паміж імі ставіцца працяжнік: *Певень — і той мае свае звычкі* (Прыказка). *Падушка — і тая з альховай калоды* (Максім Танк). *Стары Бухча — дык той затаіў у сабе сваю нянавісць* (Кузьма Чорны).

16. Калі займеннік (у функцыі выказніка) далучаецца да назоўніка (у функцыі дзейніка) пры дапамозе ўказальных часціц вунь, вось (вот), тады перад гэтымі часціцамі ставіцца працяжнік: *Бяроза — вунь яна, прыгажуня* (Міхась Чарот). *Рака — вось яна* (І.Шамякін). *Баязлівіца — вось хто яна* (М.Лынькоў).

Мікалай КРЫЎКО

СЛОЎНІК СІНОНІМАЎ

ПАЛКА (для апоры пры хадзьбе) І *не ішоў ён, а шыбаваў, шырока ставячы ногі, шпарка заносячы наперад сваю яловую сукаватую палку* (Якімовіч), **ПАЛАЧКА** (тонкая, лёгкая палка) *Кравец вельмі спрытна вынесся на двор і паплыў да свае хаты, пастукваючы палачкай па прыдарожным куп'і* (Чорны), **КІЙ** *Цётка абапіралася на тоўсты бярозавы кій* (Шамякін). *На кій старэцкі я ўспёрся свой і праз акно гляджу перад сабой* (Дубоўка), **КІЁК** (тонкі, лёгкі кій) *На арэхавы кіёк Апіраецца дзядок, Торба за плячамі* (Бялевіч), **КУЛЬБА** (палка з загнутым верхнім канцом) *У кутку стаіць кульба, якой бабуля, хварэючы, падпірае сваю старасць* (Брыль), **КУЛЬБАКА** разм. *Свату падзяка альбо кульбака* (Прыказка), **КРЫВУЛЯ** разм. *Ішоў [Клопікаў] і старанна кланяўся нямецкім салдатам. А калі ўперадзе паказваўся афіцэр, загадзя перакладваў у левую руку нязменную крывулю і яшчэ за колькі крокаў.. вітаў пана афіцэра* (Лынькоў), **КРЫВУЛЬКА** разм. *І закурыць нарыхтаваўся, У кут паставіўшы крывульку. Дастаў капшук, агледзеў люльку* (Колас). *Крывулька-палка вісіць у яго [Янкі Купалы] на руцэ* (Хведаровіч), **КАВЯНЯ** дыял. — *Гавары, дзеўка, ды не загаварвайся, а то я за тваюману і кавеняй магу даць!* (Краўчанка), **КАВЕНЬКА** дыял. (невялікая кавяня) *У мяне была крушынавая кавенька, яе я адштукаваў вясною* (Кухараў), **ПОСАХ** (высокая палка з загнутым канцом або булавешкай) *Другая рука трымала посах і ў тахту сваёй хады пастуквала ім аб мокры брук* (Чорны).

ПАЛКАСЦЬ (моцная захопленасць чым-н., аддача ўсіх сваіх душэўных сіл якой-н. справе, занятку і пад.) *Я ў прагнай палкасці творчых тэмпаў Паэтам мільёнаў хачу быць!* (Багун). *Там [на радзіме] працы творчая крыніца, Там мо знайшлося б месца мне? Ды ў там патрэбна маладое, Ў кім гарту, палкасці не брак, Нашто ж прыдамся, на якое, Спарожнены, разбіты гляк?* (Жылка), **ПАЛ** *Навука вымагае вялікага палу і энергіі*, **ПАЛЫМЯНАСЦЬ** *Але, напэўна, кіраўніку аблана нешта падабалася ў гэтым рашучым чалавеку, магчыма стары прыгадаў сваю маладосць, сваю палымянасць і барацьбу за праўду* (Шамякін), **ГАРАЧНАСЦЬ** *За кузню ўзяўся з усёй уласцівай яму гарачнасцю мой бацька* (Кухараў), **СТРАСНАСЦЬ** *Зварот да сучаснасці вучыць публіцыстычнай страснасці, жывому стылю, абвастрае крытычны зрок* (Каваленка), **ЗАПАЛ** *Запал вялікага змагання Ускалыхнуў сыной зямлі* (Пушча). *З усіх яго [Якуба Коласа] крытычных артыкулаў.. чуцён голас палымянага патрыёта сваёй радзімы, які самаадданна служыць ёй сілай мастацкага дараваня, з усім запалам свайго гарачага сэрца* («Полымя»), **АГОНЬ** *Табе, мой край, Я рад аддаць Агонь душы не страчаны* (І.Калеснік). *Яе, крылатую, цаню, Яна вялікай славы варта, Крыніца творчага агню — Загартаваная ўпартасць* (Хведаровіч).

Мікалай КРЫЎКО

Дзесяцігадовы плён мовазнаўства

Нядаўна выйшаў у свет бібліяграфічны паказальнік «Беларускае мовазнаўства», дзе пералічаны ўсе апублікаваныя даследаванні мовазнаўцаў, а таксама асобныя працы фалькларыстаў, літаратуразнаўцаў, пісьменнікаў, у якіх ёсць звесткі па беларускай мове. Яго падрыхтавалі старшы бібліёграф Цэнтральнай навуковай бібліятэкі Акадэміі навук Беларусі А.Д.Васілеўская і старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН Беларусі Я.М.Рамановіч. Паказальнік ахоплівае перыяд 1976—1985 гадоў. Гэта ўжо трэці даведнік. Першы выйшаў у 1967 годзе, у ім - летапіс напісанага пра нашу мову з 1825 па 1965 год — 3514 прац, другі — у 1980 годзе — 3320 прац, апублікаваных за перыяд 1966—1975 гадоў. У гэтым, трэцім, паказальніку 4095 прац.

Лічбы ўражваюць і гавораць пра тое, якімі высокімі тэмпамі ішло нарошчванне навуковых распрацовак беларускай мовы. Мы бачым, што калі за 140 гадоў (да 1965 г.) было апублікавана 3514 прац, то толькі за адно наступнае дзесяцігоддзе выйшла з друку столькі ж, апошнім часам яшчэ на тысячу больш. Праўда, і гэтыя лічбы не аб'ектыўныя. Скажам, фундаментальны пяцітомны «Лексічны атлас беларускіх народных гаворак» быў падрыхтаваны ў 70-я гады, а першы том атласа пабачыў свет толькі ў канцы 1993 года. Тое ж можна сказаць і пра шматтомныя выданні «Гістарычны слоўнік беларускай мовы», «Этымалагічны слоўнік беларускай мовы» ды іншыя працы.

Апошні выпуск даведніка «Беларускае мовазнаўства» структурна складаецца з прадмовы «Ад складальнікаў», з аглядавага артыкула прафесара Л.М.Шакуна «Вывучэнне беларускай мовы ў 1976—1985 гг.» і з пяці тэматычных раздзелаў, дзе падаецца бібліяграфія: «Праблема паходжання і развіцця беларускай мовы і яе вывучэнне» (з сваімі падраздзеламі: агульныя пытанні; сацыялінгвістыка; гісторыя даследавання беларускай мовы; работа навуковых установ у галіне беларускага мовазнаўства; навуковыя нарады, з'езды; персаналіі), «Гісторыя беларускай мовы» (з неабходнымі падраздзеламі), «Дыялекталогія. Лінгвістычная геаграфія» (з падраздзеламі: агульныя пытанні; характарыстыка і геаграфічнае распаўсюджанне дыялектных асаблівасцей; вывучэнне асобных дыялектаў; дыялектная лексікалогія; умоўныя мовы і жаргоны; лексікаграфія; фразеалогія; мова фальклору; этналінгвістыка), «Гісторыя беларускай літаратурнай мовы» (з падраздзеламі: агульныя пытанні; старажытны перыяд; новы перыяд), «Сучасная беларуская літаратурная мова» (з 22 падраздзеламі). Далей у кнізе надрукаваны спіс выкарыстаных крыніц, сярод іх 494 тэматычныя зборнікі, што выйшлі ў 1976—1985 гадах, а таксама 34 часопісы і некалькі газет гэтага перыяду ды 40 паказальнікаў, матэрыял па мове з якіх выкарыстоўваўся пры падрыхтоўцы даведніка.

Завяршае кнігу імянны паказальнік, дзе змешчана 1258 імён вучоных-мовазнаўцаў і іншых спецыялістаў, якія ў той ці іншай меры займаліся распрацоўкай пытанняў беларускай мовы ў 1976—1985 гг. Тут жа пасля прозвішча падаюцца нумары пазіцый прац аўтара. Праўда, гэты паказальнік не зусім аб'ектыўны. Не адзначаны ў даведніку прозвішчы аўтараў пяцітомнага Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы і ў той жа час прозвішча К.Крапівы, сімвалічна прыпісанага да гэтага слоўніка ў якасці агульнага рэдактара, падаецца. К.Крапіва не рэдагаваў гэтага слоўніка. ТСБМ рыхтаваў шматлікі калектыў спецыялістаў, а рэдагавалі — рэдактары тамоў і іх памочнікі. Іншая справа, што за слоўнік атрымаўся (аб'ектыўную ацэнку яму далі ў свой час П.Садоўскі ды іншыя спецыялісты, а ў прадмове да гэтага бібліяграфічнага даведніка — прафесар Л.М.Шакун). Схаванымі засталіся аўтары некаторых іншых прац, асабліва тых, дзе прозвішчы адсутнічаюць на тытуле ці на яго адваротным баку, а пададзены толькі ў прадмове да выдання.

У той жа час даведнік і асабліва яго паказальнік дае добрае ўяўленне, хто са спецыялістаў і ў якой ступені займаўся распрацоўкай беларускай мовы ў адзначаны часавы прамежак. Так, сярод мовазнаўцаў старэйшага пакалення, каму сёння каля сямідзесяці ці за семдзесят гадоў, найбольш плённа працавалі А.С.Аксамітаў, У.В.Анічэнка, А.Я.Баханькоў, М.В.Бірыла, М.Г.Булахаў, М.С.Васілеўскі, І.К.Германовіч, А.П.Груца, А.І.Жураўскі, І.С.Козыраў, А.А.Крывіцкі, І.Я.Лепешаў, Ю.Ф.Мацкевіч, Е.С.Мяцельская, А.І.Наркевіч, М.А.Паўленка, Я.М.Рамановіч, А.І.Чабярук, Л.М.Шакун, П.П.Шуба, Ф.М.Янкоўскі, М.С.Яўневіч і інш. Значны ўклад у распрацоўку моўнай праблематыкі ўнеслі спецыялісты, каму сёння каля шасцідзесяці або крыху больш, чым шэсцьдзесят гадоў, сярод іх можна назваць такія імёны, як Я.М.Адамовіч, Э.Д.Блінава, А.М.Булыка, Л.І.Бурак, М.Ц.Кавалёва, Я.М.Камароўскі, А.А.Каўрус, Ф.Д.Клімчук, В.П.Красней, В.П.Лемцюгова, Г.М.Малажай, А.Я.Міхневіч, А.І.Падлужны, К.М.Панюціч, У.А.Сарока, П.У.Сцяцко, Г.А.Цыхун, І.Я.Яшкін. Сярод больш маладых мовазнаўцаў, што вызначыліся ў гэты перыяд, былі: М.В.Абабурка, М.М.Аляхновіч, Л.А.Антанюк, Т.П.Бандарэнка, Г.Ф.Вештарт, Л.Ц.Выгонная, Н.В.Гаўрош, А.А.Гіруцкі, М.Ф.Гуліцкі, Р.М.Казлова, Д.Д.Паўлавец, М.Р.Прыгодзіч, В.І.Рагаўцоў, З.А.Рудакоўская, П.В.Садоўскі, У.М.Свяжынскі, А.А.Станкевіч, Т.І.Тамашэвіч, Т.М.Трыпуціна, В.В.Шур і інш.

У гэты бібліяграфічны паказальнік уключаны кнігі, артыкулы з перыядычных выданняў, альманахаў, тэматычных зборнікаў, аўтарэфераты доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый, тэзісы дакладаў на з'ездах і канферэнцыях, матэрыялы з газет і часопісаў на беларускай, рускай, украінскай і нават на польскай і літоўскай мовах. Знайшлі ў паказальніку адлюстраванне падручнікі і метадычныя матэрыялы для ВНУ. Называюцца таксама працы, у якіх ёсць асобныя заўвагі пра беларускую мову, што маюць цікавасць для даследчыкаў. Падаюцца ў даведніку таксама рэцэнзіі на кнігі і артыкулы па беларускім мовазнаўстве. Некаторыя працы ў даведніку забяспечаны кароткімі анатацыямі, дзе ўдакладняецца аб'ём матэрыялу, што даследуецца, і абгрунтоўваецца аднясенне яго да той ці іншай рубрыкі.

Даведнік «Беларускае мовазнаўства. Бібліяграфічны паказальнік. 1976—1985» будзе настольнай кнігай лінгвіста і ўсіх, хто цікавіцца нашай мовай, фактычным яе багаццем і гісторыяй яе вывучэння. Выклікае толькі шкадаванне, што такі патрэбны даведнік можа не трапіць да кожнага спецыяліста і да таго, хто хацеў бы яго мець, бо выйшаў ён мізэрным накладам у 450 паасобнікаў.

Кніга «Беларускае мовазнаўства...» вялікая па аб'ёму, займае амаль 600 старонак. Зразумела, у даведніку такога памеру непазбежныя недахопы і недагляды. Так, слоўнік Л.Ф.Шаталавай «Беларускае дыялектнае слова» 1975 года выдання трапіў у гэты паказальнік, які ахоплівае перыяд 1976—1985 гады (№ 1118). Ён (слоўнік) ёсць і ў ранейшым даведніку — пад нумарам 1547. Праца па лексікалогіі Д.М.Карацінскай «Лексічная аманімія назоўнікаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове» (№ 2565) памылкова трапіла ў раздзел «Сінтаксіс». «Антрапанімічныя эцюды» А.К.Усціновіч (№ 3216) аднесены ў падраздзел «Тапаніміка», хоць павінны быць у падраздзеле «Антрапанімія», астатнія ж працы такога роду гэтай даследчыцы (нават з гэтакай жа назвай) пададзены на належным месцы. Манаграфія А.Я.Міхневіча «Праблемы семантыка-сінтаксічнага даследавання беларускай мовы» (№ 2569) выйшла ў 1976 годзе, а ў даведніку пазначана 1987 г. № 409 у кнізе адсутнічае зусім, хоць у імянным паказальніку ён пададзены пад прозвішчам М.Г.Булахава. Артыкул А.І.Падлужнага ў тэксце кнігі пададзены пад № 300, а ў імянным паказальніку пад № 301. Рэцэнзія І.С.Козырава (№ 119) на працу М.Г.Булахава згадваецца двойчы — першы раз у пачатку спісу, другі раз — у канцы. У імянным паказальніку ў абсалютнай большасці выпадкаў працы аднаго і таго ж аўтара падаюцца пад беларускім варыянтам прозвішча, а расійскі варыянт на сваім месцы адсылаецца да беларускага паметай гл. (глядзі), але ёсць і парушэнні. Так, у розных месцах без спасылкі на беларускі варыянт прыведзены працы М.А.Аўласевіча (і пад Аўласевіч М.А. і пад Авласевич М.А.). Адны працы А.К.Усціновіч пададзены пад варыянтам Усціновіч А.К., другія — пад варыянтам Усціновіч Г.К. Даследчыца Тамара Бандарэнка ў імянны паказальнік трапіла як Бандарэнка М., а прозвішча прафесара Г.М.Мязенкі і ў тэксце кнігі (№ 2443) і ў паказальніку пададзена памылкова — Мазенка Г.М. Прозвішчы даследчыкаў Я.Саламевіча, А.С.Саломеніка і Н.І.Самойлы ў імянным паказальніку амаль немагчыма знайсці, яны там ёсць, але далёка не на сваім алфавітным месцы, на іншай 549-й, старонцы. Прыклады прыкрых недаглядаў можна было б доўжыць. Іх, відаць, было б менш, каб быў належна і ўважліва адрэдагаваны машынапісны тэкст даведніка з навуковага і тэхнічнага боку.

Зробленыя тут заўвагі не зніжаюць вялікай вартасці гэтай так патрэбнай працы.

НАЗВЫ МЕСЯЦАЎ ПАВОДЛЕ АНДРЭЯ РЫМШЫ

Андрэй Рымша сёння нам вядомы тым, што ён даў жыццё першаму асобна выдадзенаму твору беларускай паэзіі, якому вучоныя далі назву «Храналогія». Адзіны, які захаваўся, экземпляр гэтага моўнага, літаратурнага і гістарычнага помніка ўсходніх славян (так, так, і ўкраінцы, і расійцы даводзяць, што гэты твор належыць ім. Гэтак жа мяркуюць і жэмайты. Што ж, мы людзі шчодрыя і не будзем спрачацца з іхнімі даследнікамі) сёння знаходзіцца на неўскіх берагах — у Санкт-Пецярбургу.

Некалькі слоў пра А.Рымшу. Нарадзіўся ён каля 1550 года ў Пяньчыне (зараз вёска Пяньчын каля Гарадзішча Баранавіцкага раёна). Недалёка адсюль, як даводзяць некаторыя даследнікі, у вёсцы Петкавічы нарадзіўся яго сучаснік — славуты Іван Фёдараў, першы расійскі і ўкраінскі друкар. І вось дзіўныя супадзенні: менавіта ў друкарні І.Фёдарава ў горадзе Астрог надрукуюць першы твор А.Рымшы — «Храналогію». Адбылося гэта ў 1581 годзе. Вядомы наш суайчыннік і як буйны ваенны спецыяліст Вялікага Княства Літоўскага і аўтар вельмі цікавых і павучальных панегірычных вершаў, паэм і перакладаў.

Але вернемся да «Храналогіі». Гэта яшчэ і першы друкаваны ўсходнеславянскі каляндар, дзе кожнаму месяцу — назвы іх падаюцца на лацінскай, гебрайскай і старажытнабеларускай мовах — прысвечаны па два радкі. І яшчэ: аўтар у кожным гэтым месяцы адзначае самы, на яго думку, значны паводле біблейскіх падзей дзень.

Пачынаецца «Храналогія» (аўтарская назва яму «Которого ся месяца што за старых веков деело короткое описание») з верасня. Дзівіцца гэтаму няма патрэбы, так у часы Рымшы пачынаўся новы год на нашых землях:

Месяца сентебра, по гебрейску елюль, просто вресень.
Двадъцать четвертого дня месяца сенътебра
Дороблен Еросолим, сталася реч добра.

А цяпер зробім раскладку гэтага і іншых месяцаў:

Паводле А.Рымшы			Старажытнаславянская мова	Сучасная беларуская назва
Лацінская мова	Гебрэйская (яўрэйская мова)	Старажытнабеларуская мова		
Месяца:				
сентебра	еюль	вресень	рюенъ	верасень
октовриа	тышри	паздерник	листопадъ,листогонъ	кастрычнік
ноемвриа	маргеусам	груденъ	грудьнъ	лістапад
декавриа	кашлеу	просинец	студенъ	снежань
генуара	тебет	стычень	просиньц	студзень
февраля	себат	лютый	сьченъ	люты
марта	адар	марец	сухъ	сакавік
априля	нисан	кветень	брьзьнъ	красавік
мая	имю	май	тревьнъ	май, травень
июня	сыван	чырвец	изокъ	чэрвень
июля	тамус	липец	чръвенъ	ліпень
августа	аов,ав	серпень	заревъ	жнівень

Як бачна з параўнальнай табліцы, у часы А.Рымшы наша мова некалькі адрознівалася ад моў нашых усходніх і паўднёвых суседзяў-славян і развівалася паводле сваіх законаў, што ўрэшце рэшт адбылося і з назвамі некаторых месяцаў, якія з цягам часу атрымалі новыя назвы і гучанне.

Міхась МАЛІНОЎСКІ, правадзейны член Геаграфічнага таварыства. г.Баранавічы.

МАТЭРЫЯЛЫ ДА СЛОЎНІКА «БЕЛАРУСКІЯ ІМЁНЫ»

Сымон БАРЫС

Як у нас клічуць?

Мужчынскія імёны.

(Працяг.)

Дамаслаў. Домослав (слав.) — той, хто ўслаўляе свой дом. Вытв.: Дамік, Дамась, Дамаш. Імя па бацьку — Дамаслававіч, Дамаславаўна і Дамаславіч, Дамаславічна.

Дар. Дарий (грэч.) — ад імені персідскага цара, магчыма, «той, хто валодае». Вытв.: Дарык, Дарук, Дарысь,Дарыш. Імяніны кат. 19.12. Імя па бацьку — Даравіч, Дараўна.

Дарафей. Дорах. Дорофей (грэч.) — дар Божы. Разм. Дарахвей. Вытв.: Дарцісь, Дарук, Дораш, Дарошка, Дарацей. Імяніны: 10.01; 18.06; 16,29.09; 20.11. Імя па бацьку — Дарафеевіч, Дарафееўна і Дорахавіч, Дорахаўна.

Дзямянцей. Дементиан (лац.) — ад рымскага родавага імені, магчыма ад demento — тугадум. Вытв.: Дзёма, Дзёмка, Дзёмачка, Дземех. Імяніны 28.04. Імя па бацьку — Дземянцеевіч, Дземянцееўна.

Дзямід. Диомид (грэч.) — Боская апека. Вытв.: Дзёма, Дзёмачка, Дзёмка, Дзёмчык, Дзіма, Дзімачка. Імяніны: 16.07; 29.08. Імя па бацьку — Дзямідавіч, Дзямідаўна.

Дзям'ян. Дамиан (грэч.) — утаймаваны. Разм.: Дзямян, Даман. Вытв.: Дзям'янка, Дзямянка, Дзямянчык, Дзёма, Дзёмка, Дзёмачка, Дзямаш, Дзямчыла, Дамян. Імяніны: пр. 8.03; 14.07; 11,18,30.10; 14.11; кат. Дамян — 23.02; 26,27.09. Імя па бацьку — Дзям'янавіч, Дзям'янаўна.

Дзяніс. Дионисий (грэч.) — прысвечаны богу віна, вінаробства, паэтычнага натхнення і вясёлых народных гульняў. Вытв.: Дзянісік, Дзяніска, Дзянук, Дзянісь, Дзіня, Дзінёк, Дзінечак, Дзінька. Імяніны: пр. 23,28.03; 4,19,25,31.05; 14,16. 06; 6,9.07; 17,31.08; 10.09; 16.10; 4.11; кат. 8.04; 2,9.10; 26.12. Імя па бацьку — Дзянісавіч, Дзянісаўна.

Жаліслаў. Жалислав (слав.) Імя па бацьку — Жаліславіч, Жаліславічна.

Елісей. Алісей. Елисей (яўр.) — выратаваны Богам. Вытв.: Елісейка, Алісейчык. Імяніны 27.06. Імя па бацьку —Елісеевіч, Елісееўна і Алісеевіч, Алісееўна.

Ерамей. Верамей. Иеремия (яўр.) — узвышаны Богам. Разм.: Ярома. Вытв.: Ерамейка, Верамейка, Яромка, Яромчык. Імяніны: 1.03; 14.05; 11,18.10. Імя па бацьку — Ерамеевіч, Ерамееўна і Верамеевіч, Верамееўна.

Ерафей. Иерофей (грэч.) — асвячоны Богам. Разм.: Рахцей, Рахвей. Вытв.: Яраш, Ярош, Яроха, Ярошка, Ярусь. Імяніны 17.10. Імя па бацьку — Ерафеевіч, Ерафееўна.

Ермаген. Гермаген. Ермаген. Імяніны пр.: 2.03; 25.05. Імя па бацьку — Ермагенавіч, Ермагенаўна і Гермагенавіч, Гермагенаўна.

Епіфан. Епифаний (грэч.) — з'яўленне. Вытв.: Апіфан, Епіфанік. Імяніны: 25.03; 22.11. Імя па бацьку — Епіфанавіч, Епіфанаўна.

Еўсцігней. Евстигней. Імя па бацьку—Еўсцігнеевіч, Еўсцігнееўна.

ТВОРЧАСЦЬ НАШЫХ ЧЫТАЧОЎ

Людка СІЛЬНОВА

Смачная мова

О, якая ты, мова, смачная!
Ты — умельства матчына,
Ледзьве не страчанае.
Я прынесла натхнёныя дровы.
Запаліла ў печы агонь адмысловы.
Як даўнейшыя стравы, пякуцца словы.
Аладкай, бульбінкай, яечкам
Мне націскное О здаецца.
Асмяглыя вусны прыемна халодзіць
Дз, Ц — вада калодзежная...
Дж, Ч... чуецца:
Яечня пячэцца,
Капуста гатуецца...
Паеўшы як след —
Можна і ў свет.
А мне, гаспадыні —
Кісель журавінавы.

ЧЫТАЛІ?

Падарожжа ў мінуўшчыну

НА ГЭТЫ раз на экскурсію ў даўнія часы запрашаюцца самыя юныя чытачы. А ў ролі праваднiка — кніжка-размалёўка «Беларускія ўборы», выдадзеная менскім вытворча-выдавецкім прадпрыемствам «Маладзічок». Аўтар тэксту — Лілія Зізіка. Мастак — Алена Карповіч.

Здаецца, тое-сёе тлумачыць ужо сама назва. Але больш прасвятляе аўтарскае прадмова: «З сабой возьмем і дзяўчынку, якая намалявана на чацвёртай старонцы вокладкі... Нажнічкамі акуратна выраж яе, наклей на кардон... А цяпер давай апранём тваю ляльку... Пастарайся акуратна расфарбаваць кожны ўбор. А мы раскажам табе, як раней называлася вопратка, якога колеру яна была». І далей: «Спрадвеку на Беларусі шанавалі чырвоны і белы колеры ў спалучэнні з чорным. Чырвоны колер сімвалізаваў жыццё, белы — чысціню і адданасць. А яшчэ нашы продкі надавалі магічную сілу чырвонаму арнаменту, якім упрыгожвалі рукавы кашуль».

Як бачым, аўтар уводзіць дзяцей (найперш — відаць, дзяўчынак) у тэму беларускага адзення. Такім чынам, перад намі — прыклад неназойлівага эстэтычнага ўздзеяння, дзе сваю значную ролю адыгрываюць і малюнак, і змест, і роднае слова.

Знаёмства з адзеннем распачынаецца з Дамачаўскага строя. Тэкст і малюнак пераносяць чытача ў ваколіцы старажытнага мястэчка Дамачова. Аўтар падказвае, якога колеру тая ці іншая дэталь народнага касцюма. «Спадніца павінна складвацца з палос — чырвоных, зялёных, белых, блакітных, чорных». Тут і адбываецца знаёмства для дзяцей з яшчэ невядомымі назвамі: спадніца-рабака, гарсэт, фалды, падвічка, намітка... Адметна, што аўтар тэксту кніжкі-размалёўкі ў ўбольшасці выпадкаў тлумачыць сэнс назвы. «Галаўны ўбор — намітка (тонкі белы кужэльны ручнік, па-майстэрску абмотаны вакол галавы)» (з тэкставай ілюстрацыі да ўбора Кобрынскага строю). «На галаве дзяўчынкі — скіндачка» (павязка з маленькага ручніка). (Пра Калінкавіцкі строй). А вось што такое турбан? Ды і чаму верхняя асобна скроеная частка плацця, блузкі, да якой па вышыні грудзей прышываецца астатняя частка і рукавы, завецца гесткa?.. Пытанні гэтыя могуць завесці і дарослага чытача ў тупік. На мой погляд, добра было, калі б у кніжцы-размалёўцы меўся лаканічны тлумачальны слоўнік.

Увогуле тэксты можна было б пашырыць, аздобіць прыгожымі моўнымі дэталямі. «Растрэслі адзенне лясы, Даўно адцвілі верасы», — чытаем ў Коласа. Тут бы, прывёўшы гэтыя словы на пачатку кнігі ці ў адным з артыкульчыкаў, і звярнуць увагу на сувязь беларускіх убораў з краскамі, колерамі родных краявідаў.

Напрыканцы кніжкі выдаўцы выказваюцца наконт сваіх планаў: «У куфэрку «Маладзічка» ёсць шмат чаго цікавага. У бліжэйшы час мы пастараемся пазнаёміць цябе з узорамі мужчынскага адзення, што насілі нашы продкі, з прадметамі хатняга ўжытку, якімі яны карысталіся, з гаспадарчымі прыладамі».

Мажліва, некалі серыя кніжак-размалёвак «Маладзічок» пазнаёміць дзятву і з самымі рознымі галінамі матэрыяльнай культуры чалавечай дзейнасці. Тады ў дзіцячую свядомасць назаўжды ўвойдуць гістарычныя паняцці, засвоеныя на роднай мове.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

«ІМЯ Ў ЛЕТАПІСЕ»

ВІТАЎТ ЧАРОПКА
ІМЯ Ў ЛЕТАПІСЕ

КНІГА пад такой назвай нядаўна выпушчана ў свет менскім выдавецтвам «Полымя». Аўтар — Вітаўт Чаропка, малады літаратар, якога чытачы ўжо ведаюць па кнізе «Храм без Бога» («Мастацкая літаратура», 1992 г.) і шматлікіх гістарычных нарысах у перыёдыцы, прысвечаных слынным асобам беларускай мінуўшчыны. Апошнія якраз і склалі аснову новай кнігі Вітаўта.

Гэта кніжка цяжка ўпісваецца ў нашы ўсталяваныя ўяўленні аб так званай гістарычнай белетрыстыцы. На першы погляд яна куды больш прэтэндуе на выданне навуковае, бо адных бібліяграфічных спасылак, пералічаных у канцы кніжкі, маецца амаль 800. Да слова, аўтар вельмі адказна ставіцца да падбору гістарычных крыніц. Не выклікае сумненняў, што пры напісанні твора ён азнаёміўся з куды большай іх колькасцю. Але абапёрся і выкарыстаў выключна самыя аўтарытэтныя і сур'ёзныя.

«Імя ў летапісе» ахоплівае шырокую панараму разнастайных падзей старажытнай, амаль невывучанай гісторыі Беларусі — з 1Х да пачатку ХУ1 стагоддзя. Кампазіцыйна кніга складаецца з каля 150 асобных кароткіх гістарычных нарысаў, аб'яднаных у 20 тэматычных раздзелаў. Фsvакталогія твора — найбагацейшая, яна пачынаецца з жыццяў Рагвалода, Тура, Рагнеды і Ізяслава — першых дакладна вядомых гістарычных асоб Беларусі — і завяршаецца смерцю 20 жніўня 1506 года вялікага князя Літоўскага і польскага караля Аляксандра Ягелона. Асабліва адметна і ўласціва для кнігі В.Чаропкі тое, што гістарычныя акалічнасці, ход гістарычнага працэсу на Беларусі і ў суседніх краінах у тыя далёкія, зацягнутыя густой смугой часу гады, падаюцца праз учынкі і біяграфіі канкрэтных гістарычных асоб, аб якіх зараз засталіся толькі скупыя, часта фрагментарныя, ускосныя паведамленні ў старажытных летапісах. Такім чынам чытач мае перад сабой персаніфікаванае, населенае жывымі людзьмі, напружанае і паліхромнае, адухоўленае палатно глыбокай даўніны Бацькаўшчыны. А калі дадаць, што яно абсалютна пазбаўлена савецкіх ідэалагічных клішэ, абэцэдаршчыны, публіцыстычных завострыванняў, спрэчак з апанентамі і напісана зразумелай і даходлівай, вобразнай роднай мовай, то не будзе перабольшваннем зрабіць выснову, што ў айчыннай літаратуры падобнае створана ўпершыню.

В.Чаропка займальна і неназойліва, па-мастацку даносіць усю складанасць, напружанасць і вастрыню розных этапаў беларускай даўніны. Аўтар кнігі, падкрэслю, амаль нідзе не спыняецца на сухой канстатацыі пэўных гістарычных фактаў, з'яў і падзей. Вось, напрыклад, як яскрава і сцісла ён апісаў Грунвальдскае поле пасля знакамітай бітвы, у выніку якой была знята смяротная пагроза ўсяму славянству з боку рыцарыў-крыжакоў Тэўтонскага ордэна. «Апошнія сонечныя промні падалі на зямлю. Жахлівае відовішча ўяўляла Грунвальдскае поле. Тысячы забітых людзей і коней у самых неверагодных позах валяліся на ім. Чуліся стогны параненых і паміраючых. Чырванелі крывавыя ручаі. Сям-там паміж забітымі хадзілі пераможцы. Хто шукаў сваіх таварышаў, а хто здымаў з забітых даспехі і зброю. Вярталіся з пагоні воі, вялі палонных. Ягайла пазіраў на поле. Здзейснілася! Слава і магутнасць Ордэна зніклі вось на гэтым полі, самы небяспечны вораг славян разбіты. Ці не пра гэта марыў яго бацька Альгерд? А яшчэ раней — Гедымін і Віцень, Тройдзень і Міндоўг. Яму было наканавана выканаць мару продкаў. У тую хвіліну кароль, пэўна, яшчэ не ўсвядоміў веліч атрыманай перамогі...»

У чытацкай аўдыторыі можа, натуральна, узнікнуць сумненне наконт праўдзівасці і аб'ектыўнасці плоймы гістарычных фактаў, пададзеных у згаданай кнізе. На ўсю факталогію, зразумела, даць гарантыю цяжка. Але тое, што ёсць у кнізе В.Чаропкі, здаецца, не мае, у прыватнасці, прынцыповых разыходжанняў з артыкуламі першага тома Энцыклапедыі гісторыі Беларусі — самага лепшага і аўтарытэтнага навуковага даведніка, апошняга слова найбольш дасведчаных вучоных сучаснай беларускай гістарычнай навукі.

Не супярэчыць факталогія кнігі В.Чаропкі агульнай гістарычнай канцэпцыі развіцця Старажытнай Беларусі цяпер, нарэшце, прызнанага гісторыка і пісьменніка Міколы Ермаловіча. Хоць пэўныя разыходжанні па прыватных пытаннях у абодвух аўтараў і сустракаюцца. Нічога тут дзіўнага, у сапраўднай навуцы гэта справа звычайная.

Асаблівая каштоўнасць кнігі В.Чаропкі — для нашай моладзі. Гэты твор было б добра мець у кожнай школьнай бібліятэцы. Акрамя таго, яго неабходна ўключыць у спіс літаратуры, рэкамендаванай для пазакласнага чытання па роднай гісторыі. Праўда, тут узнікнуць некаторыя складанасці. Паводле дзеючай навучальнай праграмы старажытная гісторыя Беларусі вывучаецца ў шостых-сёмых класах. А дванаццацігадовым-трынаццацігадовым хлопчыкам і дзяўчынкам часам будзе вельмі няпроста, напрыклад, спасцігнуць усю мудрагелістасць палітычнага жыцця Вялікага Княства Літоўскага ў ХШ—Х1У стагоддзях, якая паўстае са старонак кнігі «Імя ў летапісе». Таму аўтару можна параіць падрыхтаваць «аблегчаны» варыянт кнігі памерам у 10—12 аркушаў з гістарычнымі картамі і адпаведным ілюстратыўным матэрыялам. У любым выпадку такой кніжцы таксама будзе забяспечаны поспех.

Мар'ян ВІЖ.

Вечарыны

Грэў ён словы ля самага сэрца

Пры згадцы Віктара Хаўратовіча на памяць прыходзяць вершы, якія ён напісаў, паўстаюць у сваёй велічы і красе шматлікія будынкі, узведзеныя яго працавітымі рукамі.

Стваральнасць — адна з найважнейшых тэм яго паэзіі і галоўнае жыццёвае крэда. Віктар Хаўратовіч перажыў разбуральнасць апошняй вайны, удосталь нагледзеўся краявідаў з чорнымі папялішчамі ад хат. І таму будоўлі прысвяціў усё сваё жыццё.

На жаль, доля мала адмерала яму часу на зямное існаванне. Для ўсіх тых, хто блізка ведаў Віктара Хаўратовіча, быў яго сябрам, супольнікам па Таварыству беларускай мовы, раду Бялыніцкага раённага аддзялення якога ён узначальваў да апошняга ўздыху, — ён застаўся тым 57-гадовым: няўрымслівым, прагным да ведаў і гісторыі сваёй Бацькаўшчыны, сумленным і бескампрамісным, мужным абаронцам матулінага слова.

Вечарына памяці паэта ладзілася высілкамі рады раённага аддзялення ТБМ, раённых Цэнтра культуры і бібліятэкі. Унушальная зала кінатэатра «Зорка» аказалася запоўненай амаль цалкам. З успамінамі пра аўтара двух паэтычных зборнікаў —«Сонца на кельме» і «Зямныя колеры і гукі» выступілі сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Іван Аношкін, начальнік МПМК-241 Аляксандр Ганчароў, дзякуючы якому, дарэчы, вечарына гэта ў многім адбылася, старшыня рады раённага аддзялення ТБМ Міхась Карпечанка, рэдактар раённай газеты «Зара над Друццю» Мікола Падабед, сябра літаб'яднання пры райгазеце Уладзімір Серыкаў, сёстры паэта — Вера і Марыя. У выкананні заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь Валянціна Ермаловіча, супрацоўнікаў раённага Цэнтра культуры Алены Руцкай, Алега Хмялькова, Надзеі Кузняцовай прагучалі вершы паэта-земляка. А ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці Дома культуры МПМК-241 Валянціна Драздова і Віталь Хітрыкаў (дуэт), Цэнтра культуры — Валянціна Лянькова, Ларыса Халадцова, Таццяна Чайкоўская і Аляксандра Ігнатовіч (квартэт), Юры Дзеравяшкін (сола) праспявалі песні, некалькі з якіх створаны на словы Віктара Хаўратовіча.

Да слова сказаць, паэзія нашага земляка ўсё часцей і часцей прыцягвае ўвагу кампазітараў. Яшчэ пры жыцці Віктара Хаўратовіча некаторыя яго вершы паклалі на музыку Мікола Пятрэнка, Зінаіда Мяцеліца. На верш «Пах салодка-гаркавы» стварыў раманс кіраўнік народнага фальклорнага ансамбля «Бялыніцкія музыкі» Віктар Халадцоў.

Больш за дзве гадзіны доўжылася сустрэча бялынічан з творчасцю паэта-земляка.

М.КАРПЕЧАНКА.

Васіль РАГАЎЦОЎ,
выкладчык

БАЦЬКА КАЗАЎ...

На зыходзе лета. Падвечар. Пасля чарговых адведзін бацькоўскай хаты зноў у горад, на працу. Дыхаецца вольна, прасторна, не па-гарадскому. Здаецца, усё наваколле напоўнена густым водарам палявых красак і зёлак. Такі родны і шчымлівы пах!

Успомніліся бацькавы словы. Расказваў тады бацька свайму брату з Украіны пра сенца (так па-сялянску замілавана называў ён сена). Расказваў з руплівасцю, з клопатам і асалодаю. Вось яго аповяд. З маімі словамі-ўстаўкамі, словамі-каментарамі.

«...Трудна прышлося сёлета сь сенам. Ведама ж, цэленькая лета пякло, варыла, як у гаршку, хоць бы расінка на траву выпала. Ну, думаіцца, нічога жывога на зямлі ні астаніцца — ўсё выгарыць. Так смаліла, так пякло сонейка... Зьбіраў сенц.. па каліўцу: та наштырхаю на раз узбоч дарогі, то ношку ўкашу дзе паміж кусьцікамі ў нізінцы, то ў лагчыні выб'ю копку-другую. А траўка, хоць і няраслая, затоя ж гусьценькая», — бацька на часінку перавёў дыханне. І працягваў: «...а ў суседа толькі і ўсяго, што на восянь пакласьці».

На сена бацька не жалкаваў ніколі. Яно ў яго не выводзілася аж да самага Вялікадня, пакуль на ўгрэве не зазелянее траўка. Было яно і ў засушлівы год, у спякоту-сухмень, і ў маклівы, у макрату-макрэчу. Сена знала парадак. Зборнае — на вышках, у хляве; маладзенькае, пушыстае і пахучае (з першаўкосу), што «чай», — на гарышчы. А яшчэ было сена ў сянніку або, як у нас кажуць, сяльніку. Гэта — «на запас», на «хай будзе», на «ўсякае бывая»... Бацька любіў паўтараць: «Які хадзяін без кароўкі? Бабыль, ды й толькі!..». І ён трымаў кароўку, пакуль мог, пакуль была сіла і змога.

...Ведаў бацька цану сена. «Цубчэшае ці атаўку» скормліваў увосень, як «пірастануць ганяць кароў у поле», а «дабрэйшае», што на гарышчы, — самае «ядкое» — «ета пазьней, пад цяленьне, каб кароўку паправіць». «Яно так... — любіў казаць бацька, — восеньню што зьесца, а што й падсьцеліцца, а зімой, у стылечу, каб чаго смашнейшага... Як і чалавеку. Зімой і бульба ё, і сала, і мяса... А к душы хацелася б і ягадзіны сьвежай, садавіны...».

...Адвечныя сялянскія клопаты і ўцехі, турботы і радасці, жаданні і хаценні... І заўсёдная праца. «Без выхадных і прахадных», без свят і будняў. Ці не ў гэтым сэнс жыцця таго, як мы прызвычаіліся гаварыць, «старога пакалення», тых («даўніх», «крэпкіх нутром») людзей. Да скону-спачыну вечных вяскоўцаў. Знітаваных з зямлёй-зямелькай, улюбёных у яе, як у самае дарагое на свеце.

НА ЎСЯКІ ВЫПАДАК

А правільна рабіць націск усё ж варта...

Паважаная рэдакцыя, давядзіце, калі ласка, рэдактарам, дыктарам радыё і тэлебачання, што рускае слова «случай» перакладаецца беларускім выпадак з націскам на першым складзе, а не выпа́дак, як гэта ўвесь час чуваць не толькі ў радыётэлеперадачах, але і з вуснаў асобных навукоўцаў, нават паважанага мной Зянона Пазьняка.

Адашліце іх пры гэтым хаця б да Руска-беларускага слоўніка для пачатковых класаў пад рэдакцыяй П. П. Шубы 1993г. выдання.

Л. ВАСІЛЕЦ.
г. Смаргонь.

СПОРТ

І ў футболе нацыяналізм — сіла?

У ЗША — чарговы чэмпіянат свету па футболу. Выдатны, дарэчы, від спорту! Дазваляе кожнаму ўдзельніку яскрава прадэманстраваць як уласныя атлетычныя якасці, так і паказаць — што значыць камандная гульня, калі ўсе разам імкнуцца да адной мэты. Апошняе лепш за ўсіх умеюць германцы. Чаму? Так выхаваны, боў іх у крыві, здаецца, адказнасць перад краінай, якую яны прадстаўляюць, перад Радзімай, калі ўжыць высокі выраз. А чаму б і не? Той, хто хоць крыху назіраў за футбольнымі падзеямі на чэмпіянаце свету, бачыў, як спартсмены паводзілі сябе нават перад пачаткам матча. Як тыя ж афрыканцы ці лацінаамерыканцы са слязамі на вачах глядзелі на сцяг сваёй краіны, як натхнёна спявалі нацыянальны гімн. Для параўнання ўспомнім і твары футбалістаў Расіі ў той жа сітуацыі. І вось яны «выбіты», не прайшлі нават у чвэрцьфінал. Цяпер каментатары нагадваюць, што каманда ў асноўным была састаўлена з «легіянераў», гульцоў за грошы ў чужаземных клубах, якія мала калі і ўспамінаюць, да якога народа належаць — сёння тут, заўтра яшчэ недзе. Таму знакаміты Генадзь Лагафет і сказаў карэспандэнтам, што «калі не аказалася зборная Расіі апантанаю агульнай мэтай, ад яе ўжо не дачакацца гульні «праз не магу», без чаго на чэмпіянаце свету рабіць няма чаго». Ну а дзе ёсць?

У Расіі паміж тым лічаць футбол ДЗЯРЖАЎНАЙ справай. А як адпаведнае кіраўніцтва глядзіць на гэта ў нас у Беларусі? Здаецца, яно ўсё яшчэ адчувае сябе (ці прагне гэтага?) «пад рукой» Масквы. Так, даючы інтэрв'ю газеце «Звязда», прэзідэнт футбольнага клуба «Дынама» (Менск) Леанід Гарай не толькі заявіў, што «бясконца рады» перамозе расійцаў над камандай з далёкага афрыканскага Камеруна (гэта яго асабістая справа — за каго «хварэць» і чаму радавацца), але некалькі разоў сказаў пра «нашых» футбалістаў, безумоўна, маючы на ўвазе зусім не беларусаў, а ўсходніх суседзяў. Але ж з такім настроем можна выхоўваць толькі чарговую партыю «легіянераў», пра якіх не вельмі прыязна выказаўся і сам Л.Гарай. Слушна выказаўся, але ж не толькі расійцам варта асэнсаваць урок, які яны атрымалі ў Каліфорніі.

Ул.Ас.

НА ЗДЫМКУ: Ніколі не скажаш пра Паўла Фёдаравіча **МАСЛЁНКУ** — стары, хоць яму ўжо 71 год. Заўсёды падцягнуты, бадзёры, аматар і пажартаваць,і паспяваць, і на скрыпцы іграць. Актыўны ўдзельнік мастацкай самадзейнасці Кобрынскага Палаца культуры, добры знаўца роднай мовы, ён карыстаецца вялікай павагай у землякоў.

Фота Э.КАБЯКА (Белінфарм).

Адрасы сяброўства

НАПІШЫЦЕ МНЕ, АДНАДУМЦЫ!

Адначасова з падзякай за рубрыку «Адрасы сяброўства» прашу надрукаваць і мой зварот. Я цікаўлюся паэзіяй, мастацтвам, сам спрабую пісаць вершы і маю вялікае жаданне перапісвацца са сваімі равеснікамі — з творчай моладдзю 17—20 гадоў. Адгукніцеся, рамантыкі!

Руслан РАВЯКА.

Мой адрас: **225320, г.Баранавічы, вул.Ракасоўскага, 14, кв.29.**

І СМЕХ І ГРЭХ

Міхась СКОБЛА

КОТ І МЫШКІ

Кот Базыль катаўся ў гамаку,
на абед пасёрбаўшы са смакам
з малаком густога панцаку,
ды заеўшы абаранкам з макам.

Кот заплюшчваў вочы, муркатаў:
— Каб жа мяне хтосьці пакатаў.

Мышкі, не хавайцеся ў нары,
Выставіўшы вонкі каптуры.
Хочаце, я кожнай у каптур
пакладу цукерачку — мур-мур.
Шчасця вам жадаю і спакою.

Выйшлі мышкі дружнай талакою.
Падхапіўся хітры кот Базыль...
Хто раскажа далей казку-быль?

КАЛАМБУРЫ ЗАМЕЖЖА

— З птушынага палёту не бачна памёту.

— Няма сістэмы, якая б сістэматычна не рыла сабе магілу.

Весялін ГЕОРГІЕЎ (Балгарыя)

ЯЗЫКАЛОМКІ

Асабліва рэкамендуюцца аратарам, якія хочуць, каб іх не толькі пачулі, але і зразумелі.

— Пашыты каўпак не па-каўпакоўску, варта каўпак перакаўпакаваць.

— Асіп ахрып, а Архіп асіп.

ГЭТА Ж ТРЭБА...

Шэрае рэчыва ўсклікнула: «Ды ці магу я нарадзіць такога вырадка?» Цікава, а хто тады бацька?

Трэба ж было так прамаўчаць, каб перабіць аўтара!

З маўчання народа вытрасаў золата ў свой сейф.

Ісціна, як многа ў цябе такіх служыцеляў, якія нічога не бачаць ад твайго ж імя.

Кажуць, самае вялікае багацце ў прыродзе — гэта чалавек. А як ён навучыўся выкрадаць сябе самога?

Яўген КРЫЦКІ.

РОЗДУМ ЭНТУЗІЯСТАЎ

— Даўно сказана: усе дарогі вядуць у Рым. Гм... А наша куды, у Маскву?
— Самы светлы бок сацыялістычнай эканомікі цэнявы?
— Ну а калі нічога не свеціць, як выбраць правільны шлях?

Барыс КРУЦІЕР

ПАМІЖ ІНШЫМ

Для запявалы галоўнае — голас,
для падпявалы — слых.

* * *

Адны ідуць да мэты, не шкадуючы сродкаў,
другія — самой мэты.

* * *

Добра смяецца той, каму за гумар плацяць.

* * *

Жыццё такое кароткае, што паспяваеш у ім толькі расчаравацца.

Пачутае «У Лявона»

Высокапастаўленаму чыноўніку тэлефануе нейкі чалавек і просіць прыняць яго. Рэферэнт дакладвае пра гэта жонцы свайго шэфа. Тая пытаецца: «А хто ён такі?»

— Ды кажа, што аднакурснік, разам вучыліся, — гаворыць рэферэнт.

— Перадайце гэтаму спрытнюгу, — уладна закамандавала супруга, — што Іван Пятровіч ніdзе, ніколі і ні з кім не вучыўся!

***

У вельмі адукаванага рыбака скончыліся чарвякі. Ён напісаў на паперцы буйнымі літарамі «чарвяк», насадзіў на кручок і кінуў у ваду. Бачыць — клюе! Падсек вуду, а на кручку — трэска, а на ёй напісана: «карась». Рэзюмэ: цяпер і рыба вучоная.

***

Двое габраўцаў вырашылі стварыць кааператыў і напачатку купілі ўскладчыну асла. Адзін спытаў:

— А каторая палавіна будзе тваёй?

— Дык мы ж набылі агульную ўласнасць! — здзівіўся другі.

— Усё так, але ж варта пазначыць, каму якая палова належыць, — заўпарціўся першы.

— А ты якую хацеў бы? — засмяяўся другі.

— Пярэднюю, з галавой, — адказаў першы.

— Ладна, — пагадзіўся другі. Ён сагнаў мух з аслінага азадка ды кажа свайму пайшчыку:

— Я паклапаціўся пра маю палавіну. Цяпер твая чарга. Купі ячменю, добра пакармі сваю палавіну і няхай квітнее наша садружнасць!

***

Урач прыватнай лякарні пытаецца ў хворага:

— У каго вы кансультаваліся, перш чым звярнуцца да мяне?

— Ды ў суседняга аптэкара.

— Уяўляю, якімі ідыёцкімі былі яго парады.

— Ён параіў ісці не ў раённую паліклініку, а звярнуцца да вас.

***

— Не ведаю, што і рабіць, — скардзіцца пацыент урачу. —Жонка думае, што яна — раяль.

— Ладна, у такім выпадку прывязіце яе да мяне на прыём.

— Ды вы што! — усклікнуў муж. — Ці ведаеце вы, колькі зараз каштуе перавозка раяля?

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Эрнэст Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Вінцук Вячорка, Віктар Гайсёнак, Радзім Гарэцкі, Ніл Гілевіч, Аляксей Глушко, Сяргей Запрудскі, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Зміцер Санько, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Віктар Шніп — адказны сакратар.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

Індэкс 63865. Замова 29

Газета набрана і зверстана ў рэдакцыі газеты «Паляўнічы і рыбалоў Беларусі».

Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». 220041, г.Менск, пр. Ф.Скарыны, 79.

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 5904 паасобнікі
Падпісана ў друк 18.07.1994 г. у 15 гадзін.